অধ্যায় ৮ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু গ্ৰামীন বিকাশ

অধ্যায় গাঁথনি

৮.১ উদ্দেশ্য
৮.২ পৰিচয়
৮.৩ গ্ৰামীণ বিকাশৰ ধাৰণা
৮.৪ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু গ্ৰামীন বিকাশ
৮.৫ মহিলা সবলীকৰণ আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা
৮.৫.১ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ যোগেদি গ্ৰামীন বিকাশ আৰু মহিলা সবলীকৰণৰ বাবে অধ্যয়ন সূচী
৮.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ
৮.৭ অধিক জানিবলৈ
৮.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান
৮.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

৮.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- গ্ৰামীন বিকাশ আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ সংজ্ঞা দিব পাৰিব
- গ্ৰামীন বিকাশৰ সৈতে জড়িত অধ্যয়নৰ সূচীৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- মহিলা সবলীকৰণৰ ধাৰণা দিব পাৰিব।

৮.২ পৰিচয়

আমি জানো যে এখন দেশৰ সামগ্ৰীক বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত গ্ৰামীন বিকাশ হৈছে এক অপৰিহাৰ্য্য পৰিমাপক। গ্ৰামীন বিকাশৰ কাৰ্য্যসূচীৰ লক্ষ্য হ'ল গাঁৱৰ লোকসকলৰ মাজৰ পৰা দৰিদ্ৰতা আৰু নিবনুৱা সমস্যা হ্ৰাস কৰা আৰু সামাজিক ভাৱে বৈষম্যমূলক শ্ৰেণী আৰু দলসমূহক সুবিধা প্ৰদান কৰা। ভাৰতবৰ্ষৰ জনসংখ্যাৰ ৭০ শতাংশ লোকে গাঁৱত বাস কৰে, তেওঁলোকৰ প্ৰধান বৃত্তি হৈছে কৃষি। গাঁৱলীয়া অঞ্চল বা দেশ, চহৰ অঞ্চলৰ বিপৰীত মুখী হয় আৰু চহৰ অঞ্চলৰ লোকে লাভ কৰা সা-সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত হয়। গাওঁ অঞ্চলৰ জনবসতি পাতল হয় আৰু বেছিভাগ ঠাই কৃষিৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰে। আমাৰ নিচিনা দেশত চহৰ অঞ্চলৰ জনবসতি ঘন হয় আৰু মানুহবোৰ বিভিন্ন ধৰণৰ বৃত্তিত নিয়োজিত হয়, যিবোৰ কৃষিৰ সৈতে জড়িত নহয়। চহৰ অঞ্চলবোৰ ডাঙৰ নগৰ, মহানগৰ বা অৰ্দ্ধনগৰ হ'ব পাৰে য'ত বিকাশৰ গতি গাঁৱলীয়া অঞ্চলতকৈ খৰতকীয়া হয়। কিন্তু প্ৰকৃত বিকাশ হ'ব তেতিয়া, যেতিয়া গাঁৱলীয়া অঞ্চলবোৰৰ

বিকাশ ঘটিব আৰু গাওঁ আৰু নগৰৰ মাজত প্ৰভেদ নাথাকিব। প্ৰকৃততে গাওঁ আৰু নগৰৰ বিকাশ হৈছে এটা আনটোৰ পৰিপূৰক। গ্ৰামীন বিকাশে জনসাধাৰণৰ অৰ্থনৈতিক বিকাশ আৰু সামাজিক পৰিবৰ্তনক বুজায়। গ্ৰামীন অঞ্চলৰ লোকৰ অৰ্থনৈতিক বিকাশৰ সুবিধা প্ৰদান, এনে অঞ্চলৰ বিকাশৰ কাৰ্য্যসূচীত অংশ গ্ৰহণৰ সুযোগ বৃদ্ধি, পৰিকল্পনাৰ বিকেন্দ্ৰীকৰণ, ভূমি সংস্কাৰৰ বলবৎ কৰা আদিবোৰ প্ৰয়োজনীয়। বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰধানকৈ কৃষিভিত্তিক উদ্যোগসমূহ, যোগাযোগ, শিক্ষা, স্বাস্থ্য আৰু আনুসংগিক দিশবোৰত বেছি গুৰুত্ব প্ৰদান কৰিব লাগে কিন্তু এইক্ষেত্ৰত বৰ্তমান অনুভৱ কৰা হৈছে যে যদিহে তৃণমূল পৰ্য্যায়ৰ পৰা শিক্ষাৰ বিকাশ কৰা হয় তেতিয়াহে আন আন দিশবোৰৰ বিকাশ সম্ভৱ হৈ উঠিব। গ্ৰামীন বিকাশৰ সৈতে মহিলা সবলীকৰণো জড়িত হৈ আছে। আপোনালোকে জনা উচিত যে মুঠ জনসংখ্যাৰ ক্ষেত্ৰত মহিলাৰ হৈছে ৪৮.৪৬ শতাংশ আৰু ৭০ শতাংশ মহিলা গাওঁ অঞ্চলত বাস কৰে (লোকপিয়ল, ২০১১)। এইটো সত্য যে মহিলাৰ স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ নিম্ন আৰু তেওঁলোকৰ বেছি ভাগেই মজুৰি বিহীন কামত জড়িত। এনেবোৰ সমস্যাক শিক্ষাৰ জৰিয়তে সমাধানলৈ আনিব পাৰি। ব্যক্তি আৰু সমাজৰ বিকাশ আৰু সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাই এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি আহিছে। মহিলাসকলক শিক্ষা দিয়া মানে সমাজখন শিক্ষিত কৰি তোলা।

গাওঁ অঞ্চলৰ সকলো লোককে শিক্ষিত কৰি তোলাতো পৰিকল্পনাকাৰী সকলৰ বাবে এক কঠিন প্ৰত্যাহ্বান স্বৰূপ। শিক্ষা ব্যৱস্থাক ঢুকি নোপোৱা সকলক সুবিধা প্ৰদান কৰাতো গুৰুত্বপূৰ্ণ আৰু এইটো মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ জৰিয়তেহে সম্ভৱপৰ। এই অধ্যায়টিৰ জৰিয়তে আমি আপোনালোকক গ্ৰামীন বিকাশৰ ধাৰণা আৰু মহিলা সবলীকৰণৰ তথা কেনেদৰে দুৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই উপযুক্তভাৱে দৰকাৰী জ্ঞান প্ৰদান কৰে আৰু গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ মহিলাসকলক বিদ্যায়তনিক পাঠ্যক্ৰমৰ জৰিয়তে প্ৰকৃতাৰ্থত সবলীকৰণ কৰি তুলি বিকাশৰ প্ৰক্ৰিয়াত ফলপ্ৰসু ভাৱে অংশ গ্ৰহণৰ কি দৰে সুবিধা প্ৰদান কৰিব তাক জানিব পাৰিব।

৮.৩ গ্ৰামীন বিকাশৰ ধাৰণা

গ্ৰাম্য বিকাশে সাধাৰণতে কিছুমান কৰ্ম আৰু অগ্ৰগতিত কাৰ্য্যাৱলীক বুজায় যিবোৰৰ দ্বাৰা গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ আশপাশ, গ্ৰাম্যাঞ্চল আৰু পিছপৰা গাওঁবোৰৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰা হয়। ইয়াত কৃষিভিত্তিক কাৰ্য্যাৱলী সমূহেই গুৰুত্বপূৰ্ণ স্থান পায় আৰু অৰ্থনৈতিক কাৰ্য্যাৱলীসমূহ প্ৰাথমিক ভাৱে খাদ্য আৰু কেচাঁ সামগ্ৰী উৎপাদনৰ সৈতে জড়িত থাকে।

গাঁৱলীয়া অঞ্চলবোৰ সাধাৰণতে সৰু, অৰ্ন্তমুখী আৰু শান্তিপূৰ্ণ অঞ্চল। ইয়াৰ বাসিন্দা সকলৰ মাজত তেজৰ সম্পৰ্ক আছে আৰু তেওঁলোক পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ ওপৰত কৃষি বৃত্তিৰ ক্ষেত্ৰত নিৰ্ভৰশীল নগৰ আৰু গাওঁ অঞ্চলৰ মাজত থকা চাৰিত্ৰিক বৈশিষ্টবোৰে অন্তৰ্ভুক্ত কৰা। দিশবোৰ হৈছে আকাৰ, বিশেষকৈ মানুহে বাস কৰা অঞ্চল, জনবসতি সেৰেঙা, সম সত্বতা, সামাজিক শ্ৰেণীৰ ক্ষুদ্ৰ উপস্থিতি, জীৱনধাৰণৰ মানদণ্ড নিম্নস্তৰৰ, তাকৰীয়া নিম্ন স্তৰৰ উপভোগ্য

সামগ্ৰী যেনে- বিজুলী সৰবৰাহ, পাইপৰ পানী, নিম্ন সামাজিক গতিশীলতা, ভূমি সংক্ৰান্ত কাৰ্য্য ইত্যাদি। নগৰৰ লোকসকলে ভোগ কৰা খাদ্যসামগ্ৰীবোৰ গাওঁতে উৎপন্ন হয়।

তাৰোপৰি ইয়াৰ যুৱকসকলৰ মাজত পথচ্যুত হোৱাৰো সমস্যা আছে। সমৰ্থৱান সকলে নগৰৰ সম্পদ আৰু আধুনিক জীৱনৰ পৰা উপকৃত হ'বলৈ নগৰলৈ যায়। গাওঁতে বাস কৰা লোকৰ আন বৈশিষ্ট্য হৈছে নিম্ন মূলধন বিনিয়োগ, নিম্ন মজুতকৰণ আৰু নিম্ন উৎপাদন। পুৰুষতকৈ মহিলা সকলৰ মাজত দৈন্যতাও বেছি। মহিলাসকলে দুটা দায়িত্বপূৰ্ণ দিশতে সংগ্ৰাম কৰিবলগীয়া হয়- অৰ্থনৈতিক উৎপাদন আৰু ঘৰুৱা কাম-কাজ! তেওঁলোকৰ বেছি ভাগেই দৈন্যতা, অস্বাক্ষৰতা, স্বাস্থ্যহীনতা আৰু উৎপাদনহীন। তেওঁলোক বজাৰ/ ঋণ গ্ৰহণৰ সুবিধা ইত্যাদিৰ পৰাও বঞ্চিত।

গ্ৰাম্য বিকাশৰ কাৰ্য্যসমূহৰ লক্ষ্য হৈছে অঞ্চলটোৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক বিকাশ সাধন কৰা। এনে কাৰ্য্যবোৰ সাধাৰণতে স্থানীয় আৰু আঞ্চলিক কৰ্তৃপক্ষ আৰু বেচৰকাৰী সংস্থা, ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰ আৰু আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় বিকাশৰ সংস্থাবোৰৰ পৰা আৰম্ভ হয়। প্ৰকৃততে আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে বেছিভাগ বিকাশশীল দেশ গাওঁ অঞ্চলৰ বিকাশৰ কাৰ্য্যসূচীত যথেষ্ট আগবঢ়া। গাঁৱলীয়া অঞ্চলত চৰকাৰৰ নীতিৰ প্ৰধান লক্ষ্য হৈছে অনুন্নত গাওঁবোৰক উন্নত কৰি তোলা।

ভাৰতৰ প্ৰায় ৭০ শতাংশ ৰাজ্যৰ জনবসতি হৈছে গাওঁৰ অঞ্চলত। মহাত্মা গান্ধীয়ে মত প্ৰকাশ কৰিছিল যে "ভাৰতবৰ্ষ ইয়াৰ গাঁৱতেই বাস কৰে" আৰু এইটো বৰ্তমানেও সত্য। গাওঁবোৰক আৰু পিছপৰা অঞ্চলবোৰক অস্বীকাৰ কৰিলে উন্নতি আৰু বিকাশৰ পথত খুত বৈ যাব। প্ৰকৃততে গাঁৱলীয়া অঞ্চলত বাস কৰা লোক সকলে নগৰ আৰু অৰ্ধনগৰ অঞ্চলৰ লোকৰ দৰেই গুণগত জীৱনৰ মানদণ্ড উপভোগ কৰে। তাৰোপৰি গ্ৰাম্য অঞ্চলত একেৰাহে কিছুমান সমস্যা, যেনে, দাৰিদ্ৰতা, নিয়োগহীন অৱস্থা, বেয়া আৰু অনুপযুক্ত আন্তঃগাঠনি, নগৰৰ কেন্দ্ৰীয় অঞ্চলত বস্তি অঞ্চল আৰু সামাজিক, অৰ্থনৈতিক উদ্দীগ্নতা আদিয়ে নগৰীয়া জনসংখ্যাৰ মাজত দাৰিদ্ৰতা আৰু বেছি ভাগ লোককে অৰ্থনৈতিক ভাৱে বঞ্চিত কৰি তোলে। এই ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে, গাওঁ অঞ্চলৰ বিকাশ গাঁৱৰ লোকৰ বাবে জৰুৰী যাক পৰ্য্যাপ্ত পৰিমানে আৰু গুণগত সমাজ সেৱা আৰু সাধাৰণ মৌলিক প্ৰয়োজনৰ দ্বাৰা প্ৰদান কৰা হয়। বৰ্তমান পৰিস্থিতিত গ্ৰাম্য বিকাশে প্ৰধানকৈ দৈন্যতা প্ৰশমিত কৰা, জীৱন ধাৰণৰ উপযুক্ত সা-সুবিধা, মৌলিক উপভোগ্য সামগ্ৰী আৰু সা- সৱঞ্জামৰ সুবিধা আদিক বুজায়, য'ত নতুন কাৰ্য্যক্ৰমৰ দ্বাৰা মজুৰি প্ৰদান আৰু আত্মনিয়োগ আৰু বৃত্তিমুখী শিক্ষা দিয়া হয়।



অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ ৩০ টা শব্দৰ ভিতৰত গ্ৰামীন বিকাশৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰক।

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ কিদৰে গ্ৰাম্যাঞ্চল চিনাক্ত কৰিব পাৰি?

.....

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৩ ঃ গ্ৰামীন বিকাশৰ কাৰ্য্যৰ লক্ষ্য কি?

.....

.....

.....

৮.৪ দুৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু গ্ৰামীন বিকাশ

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা বা শিক্ষণে শিকোৱা আৰু শিকাক বুজায় য'ত শিক্ষাৰ্থীসকল নিৰ্দেশকৰ পৰা শাৰীৰিক ভাৱে পৃথক হৈ থাকে, কিন্তু তথাপিও সদায় যোগাযোগ থাকে। কেতিয়াবা কোনো কাৰ্য্যৰ বাবে শিক্ষাৰ্থী আৰু নিৰ্দেশকৰ মাজত সাক্ষাৎ হয়! কিন্তু মুখামুখি যোগাযোগ সদায়েই সীমাবদ্ধ আৰু কেতিয়া বা হয়তো সাক্ষাৎ নহবও পাৰে। আপোনালোকক ক'ব বিচাৰো যে দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা বৰ্তমান নিৰ্বাচিত বিষয় হৈ থকা নাই, ই সময়ৰ এক বাধ্যতামূলক আহ্বান স্বৰূপ।

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ সেইসকলৰ বাবে আৰ্শীবাদ স্বৰূপ হৈ পৰিছে যিয়ে শিক্ষিত আৰু জ্ঞানাৰ্জন কৰিবলৈ ইচ্ছা কৰে কিন্তু নিয়মীয়া পদ্ধতিৰে কলেজীয়া শিক্ষা অৰ্থনৈতিক বা আন কোনো কাৰণত লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ ন'হল। সেইবাবে গ্ৰামীন বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰে আৰু বৰ্তমান এছিয়াৰ উন্নয়নশীল দেশ সমূহে ইয়াৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিব লৈছে, যাৰ দ্বাৰা দাৰিদ্ৰৰ হাৰ শিক্ষাৰ দ্বাৰা কমাবৰ বাবে প্ৰয়াস কৰা হৈছে। এই পদ্ধতিৰ যোগেদি নিম্ন আয়ৰ লোকসকল, যাৰ আনুষ্ঠানিক বিশ্ববিদ্যালয়ত শিক্ষা লাভৰ সামৰ্থ নাই, তেওঁলোকেও জ্ঞান আয়ত্ব আৰু ডিগ্ৰী লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে। ইয়াৰ ফলত স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ বৃদ্ধিৰ লগতে, অদূৰৱৰ্ত্তী ভৱিষ্যত দাৰিদ্ৰতা আৰু ইয়াৰ আনুসংগিক সমস্যাবোৰ সমাধান কৰিবলৈ সক্ষম হ'ব।

আপোনালোকে জানে যে বহু সংখ্যক নগৰ থকা স্বত্বেও ভাৰতবৰ্ষ বৰ্তমানেও গাঁৱলীয়া সমাজৰ দ্বাৰা অধিকৃত হৈ আছে য'ত ৭০ শতাংশ লোকেই গাঁৱত বাস কৰে। গ্ৰামীন বিকাশে জনসাধাৰণ আৰু পিছপৰা অঞ্চলৰ ব্যাপক আৰু অবিৰত বিকাশক বুজায়। ই কিছুমান আন্তঃসংযোগী বিষয় বস্তুৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল, যেনে, উপযুক্ত উৎপাদনশীল প্ৰযুক্তিৰ বিকাশ,

কৃষক সকলৰ ওচৰলৈ প্ৰযুক্তিক চপাই নিয়া, উদ্যানবোৰৰ বিকাশৰ বাবে উপযুক্ত নীতি গ্ৰহণ, আৰু গ্ৰাম্য অনা উদ্যান অৰ্থনীতি সংৰক্ষণ, আৰু প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ ব্যাপক প্ৰয়োগ, সা-সৰঞ্জামৰ সুবিধা আৰু সমাজ সেৱা। সেইবাবে গ্ৰাম্যঞ্চল বিকাশপ্ৰাপ্ত হ'বলৈ আৰু এই দিশত বিশ্বায়নৰ প্ৰতি প্ৰত্যাহ্বান জনাবলৈ কিছুমান প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত বৃত্তিধাৰী লোকৰ প্ৰয়োজন, যিসকল সংশ্লিষ্ট দিশত পাৰ্গত। তেওঁলোকে চৰকাৰী প্ৰতিষ্ঠান, বেচৰকাৰী সংস্থা আৰু ব্যক্তিগত খণ্ডত কাম কৰিব লাগিব। এনে বৃত্তিধাৰী লোকসকলে উপযুক্ত নীতি আৰু পৰিকল্পনা নিৰ্ধাৰণ, কৃষক আৰু ক্ষুদ্ৰ উদ্যোগী সকলক উপযুক্ত তথ্য আৰু প্ৰযুক্তি যোগান ধৰিব লাগে আৰু বাণিজ্য পৰিচালনা আৰু পৰ্য্যাপ্ত পৰিমানে গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ যোগান সেৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। ইয়াৰ উপৰিও আপোনালোকে দেখিব যে বেছিভাগ ভাৰতীয়ই হৈছে গাওঁৰ অশিক্ষিত কৃষিজীৱি দুৰ্বল শ্ৰেণীৰ লোক আৰু বেছিভাগ ভাৰতীয় জনজাতি নিৰক্ষৰ আৰু অৰণ্যত সহৱস্থান কৰি চলে। সেইবাবে বৰ্তমান সময়ৰ প্ৰয়োজন হৈছে এই দুৰ্বল শ্ৰেণী আৰু জনজাতিৰ লোকসকলৰ বৃত্তিক আধুনিকীকৰণ আৰু এইটো সম্ভৱ হ'ব মাত্ৰ শিক্ষাৰ দ্বাৰা তথা বিশেষভাৱে বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ জৰিয়তে। ভাৰতবৰ্ষত বহুকেইখন সু-প্ৰতিস্থিত মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আছে, যিবোৰে এনেবোৰ দিশ কাৰ্য্যকৰী কৰিব পাৰে। বেছিভাগ বিশ্ববিদ্যালয়ে গ্ৰাম্য আৰু কৃষি বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ কাৰ্য্যক্ৰম আৰম্ভ কৰিছে। ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে গ্ৰাম্য বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন কাৰ্য্যসূচীৰ আৰম্ভনি কৰিছে। IGNOUৰ উপৰিও, আন মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়সমূহে গ্ৰাম্য বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ কাৰ্য্যসূচীৰ প্ৰচলন কৰিছে। এই ক্ষেত্ৰত YCMOU (যচবন্ত চাৱন মহাৰাষ্ট্ৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়) য়ে মহাৰাষ্ট্ৰৰ জনজাতি সকলৰ উপযুক্ত বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত এক গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছে। দুৰত্ব ধাৰাৰ জৰিয়তে কিছুমান কাৰ্য্যক্ৰম যেনে, ঘৰত পানীৰ নলী আদি লগোৱা, কুন্দশাল চলোৱা আদিবোৰৰ প্ৰচলন কৰা হৈছে। ই ৰাজ্যখনত কৃষক সকলৰ বাবে দহবিধ শস্যখেতি কাৰ্য্যসূচীও সফলভাৱে আৰম্ভনি কৰিছিল। এনেবোৰ মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় সমূহে গাওঁ আৰু পিছপৰা বঞ্চিত লোকসকললৈ আৰু সুবিধা নোপোৱা ঠাইলৈ যেনে মহিলা, অনুসূচীত জাতি, জনজাতিৰ লোকসকললৈ গুণগত উচ্চ শিক্ষা আগবঢ়োৱাৰ লক্ষ্য হাতত লৈছিল আৰু এইবোৰৰ উপৰিও কিছুমান উপযুক্ত উদ্ভাৱনমূলক কাৰ্য্যসূচীও প্ৰচলন কৰিছিল। বিশ্ববিদ্যালয় খনে আৰম্ভনি কৰা "প্ৰয়োগ পৰিবাৰ" (Prayug Parivar) ধাৰণাটো বহু আগৰে পৰা প্ৰচলিত হৈ থকা এক সফল পদক্ষেপ। এই ধাৰণাটোৱে কৃষক সকলক তেওঁলোকৰ সামঞ্জস্য থকা সমস্যাবোৰৰ সমাধান কৰিবলৈ, গৱেষণা আৰু জ্ঞানাৰ্জন বা স্থানীয় ভাৱে ব্যৱহাৰিক দিশত তেওঁলোকে লাভ কৰা অভিজ্ঞতাক সংৰক্ষণ কৰাৰ বাবে এখন সাধাৰণ মঞ্চ দিছিল। IGNOU য়ে গ্ৰামীন বিকাশৰ ৰাষ্ট্ৰীয় প্ৰতিষ্ঠানৰ সৈতে বুজাবুজিৰ ক্ষেত্ৰত এখন স্মাৰক পত্ৰত চুক্তি কৰিছিল, যাতে ভৱিষ্যতে আৰু অধিক গ্ৰাম্য বিকাশৰ সম্ভৱ হয়। এনেদৰে মুক্ত আৰু দুৰত্ব শিক্ষাৰ গ্ৰামীন বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত আগবঢ়োৱা সেৱাৰ বহুতো উদাহৰণ আমি পাব পাৰো।

শিক্ষাৰ বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত দুৰত্ব শিক্ষাৰ কাৰ্য্যসূচীবোৰ ক্ৰমান্বয়ে বৃদ্ধি পাইছে। বিশেষকৈ গাওঁৰ স্কুলবোৰ, যিবোৰ পৰম্পৰাগত ভাৱে উন্নত নহয় আৰু নগৰৰ দৰে সুবিধাজনক ঠাইত

অৱস্থিত নহয়, তেনেবোৰেও দূৰৱৰ্ত্তীশিক্ষণ প্ৰযুক্তিক বিদ্যাৰ সু-ফল উপভোগ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছে।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৪ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ বিষয়ে বৰ্ণনা কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৫ ঃ শিক্ষাৰ জৰিয়তে গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ লোকৰ সবলীক�ৰণৰ দুটা পদক্ষেপ উল্লেখ কৰক।

.....

.....

.....

.....

.....

৮.৫ মহিলা সবলীকৰণ আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা

সবলীকৰণ মানে হৈছে দেশৰ নাগৰিক সকলৰ জীৱনৰ প্ৰতিটো পদক্ষেপতে পৰিবৰ্তন অনা। অক্সফোৰ্ড ডিক্সনাৰীৰ মতে- Empower মানে হৈছে কৰ্তৃত্ব প্ৰদান, অনুজ্ঞা প্ৰদান (ব্যক্তিক কৰিবলৈ দিয়া), ক্ষমতা প্ৰদান কৰা, সমৰ্থবান কৰি তোলা ইত্যাদি। সবলীকৰণে নিপিড়ীত এজন মানুহক বা ব্যক্তিক তেওঁলোকৰ সপোন আৰু সামৰ্থ্যক বাস্তৱায়িত কৰাত সহায় কৰে আৰু নিজে বাস কৰা সমাজখনৰ ব্যক্তি বা আন কোনো দলৰ পৰা পোৱা প্ৰতিবন্ধকতাবোৰ আঁতৰ কৰি সবল কৰি তোলে। Okeke (1995) মত প্ৰকাশ কৰিছিল যে- সবলীকৰণ কৰা মানে হৈছে ক্ষমতা প্ৰদান, কৰ্তৃত্ব প্ৰদান, এজন ব্যক্তি বা দলক ক্ষমতা প্ৰদান"। "মহিলা সবলীকৰণ"ৰ অৰ্থটো বিভিন্ন আদৰ্শগত বা পূৰ্বনিৰ্ধাৰিত ধাৰণাৰ বাবে বহুজনৰ বাবে পৃথক পৃথক। মহিলা সবলিকৰণৰ লক্ষ্য হৈছে লিংগৰ মাজত সমতা ৰক্ষা কৰা যাতে সমাজত উপযুক্ত ভাৱে ক্ষমতাৰ সমবিতৰণ ঘটে।

ভাৰতীয় সংবিধানখন হৈছে এক বিকাশমূলক সংবিধান, কাৰণ ইয়াৰ প্ৰস্তাৱনাত সামাজিক নীতি, অৰ্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক ন্যায়ৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰা হৈছে। ভাৰতীয় সংবিধানে মহিলাসকলৰ ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন ধৰণৰ অধিকাৰ সুনিশ্চিত কৰিছে। সাংবিধানিক ব্যৱস্থাবোৰে মহিলাসকলক লিংগভেদ নৰখাকৈ সম অধিকাৰ দিব বুলি উল্লেখ কৰিছে। সংবিধানৰ ১৪ নং

অনুচ্ছেদত কোৱা হৈছে যে আইনৰ আগত সকলো সমান আৰু আইনে সকলোকে সমান সুৰক্ষা দিব। ১৫ (১) নং অনুচ্ছেদত কোৱা হৈছে যে জাতি, ধৰ্ম, বৰ্ণ, লিংগ আৰু জন্ম স্থানৰ ক্ষেত্ৰত কোনো ধৰণৰ বিভেদকৰণ নাথাকিব। ১৫ (৩) নং অনুচ্ছেদত উল্লেখ কৰা হৈছে যে মহিলা আৰু শিশুৰ ক্ষেত্ৰত ৰাজ্যই বিশেষ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব পাৰিব।

১৬ নং অনুচ্ছেদত নিয়োগকৰণৰ ক্ষেত্ৰত সকলো নাগৰিকে সমান সুবিধা পাব বুলি সুনিশ্চিত কৰা হৈছে। ৩৯ নং অনুচ্ছেদত কোৱা হৈছে যে ৰাজ্যই সমান কামৰ বাবে পুৰুষ বা মহিলাৰ ভেদভাব নাৰাখি সমান মজুৰি দিব লাগিব। ৫১ নং অনুচ্ছেদক মহিলাসকলৰ মৰ্য্যদাক হানি কৰাৰ কাৰ্য্যকলাপৰ ক্ষেত্ৰত বাধা প্ৰদান কৰিছে। যদিও ভাৰতীয় সংবিধানে মহিলাসকলক বহুতো সাংবিধানৰ সুবিধা প্ৰদান কৰিছে তথাপিতো প্ৰকৃততে এতিয়াও মহিলাসকল দুৰ্বল আৰু অৱহেলিত হিচাপে চিহ্নিত হৈ আছে। মহিলাসকল তেওঁলোকৰ বিপৰীত পক্ষ পুৰুষৰ সমান নহয় আৰু বিভিন্ন ক্ষেত্ৰত বঞ্চিত আৰু বিমুখ হয়। সামুহিকভাৱে মহিলাসকলে সংস্থাপন, খাদ্য সামাজিক সুৰক্ষা আৰু শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত বিভিন্ন সমস্যাৰ সন্মুখীন হৈ আহিছে। নগৰত বাস কৰা মহিলাসকলে যথেষ্ট পৰিমাণে সা-সুবিধা পোৱাৰ বাবে মূলসুতিৰ গতিৰ সৈতে নিজকে কিছুদূৰৱৰ্ত্তী পৰিচালিত কৰিব পাৰিলেওঁ গ্ৰাম্যঞ্চলৰ মহিলাসকল কিন্তু এতিয়াও শিক্ষা আৰু অন্যান্য দিশত পিছ পৰি থকা দেখা যায়। বিদ্যালয়ত নিম্নহাৰৰ নাম ভৰ্তিকৰণ আৰু বিদ্যালয়লৈ যোৱা ছোৱালীৰ অপচয়ৰ উচ্চহাৰে মহিলাসকলৰ স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ নিম্নমুখী কৰি তুলিছে। গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ মহিলাসকলৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড নিম্ন পৰ্য্যায়ৰ। বিভিন্ন অসুবিধাবোৰ যেনে গ্ৰাম্যঞ্চলত মহিলাৰ অসমান স্থান, ঘৰুৱা কাম কাজত আৱদ্ধ জীৱন, বাল্য-বিবাহ, ছোৱালী শিশুৰ প্ৰতি অভিভাৱকৰ অৱহেলা আদিবোৰ হৈছে গ্ৰাম্যাঞ্চলৰ মহিলাসকলৰ স্বাক্ষৰতাৰ পথৰ বাধা। আমি জানো যে আমাৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ ৪৮.৪৬ শতাংশ হৈছে মহিলা আৰু মুঠ মহিলা জনসংখ্যাৰ ৭০ শতাংশই গাওঁত বাস কৰে। এইটো জনা গৈছে যে মহিলাসকল বেছিভাগেই অসংগঠিত ক্ষেত্ৰত, মজুৰিবিহীন কাৰ্য্যত জড়িত আৰু তেওঁলোকৰ স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ নিম্ন।

ভাৰতৰ প্ৰথম প্ৰধান মন্ত্ৰী জৱাহৰলাল নেহৰুৱে এবাৰ কৈছিল "জনসাধাৰণক জগাই তুলিবলৈ, মহিলাসকলক জগাব লাগিব, এবাৰ মহিলাসকলক উন্নত কৰিব পাৰিলে পৰিয়াল উন্নত হ'ব, গাওঁ উন্নত হ'ব আৰু দেশ উন্নত হ'ব।" (Pillai 1995, পৃ ৬২ পৰা লোৱা হৈছে)

মহিলাৰ শিক্ষা ঃ

ছোৱালীৰ বাবে শিক্ষাৰ প্ৰয়োজন কেৱল সামাজিক ন্যায়ৰ বাবে নহয়, ইয়াৰ দ্বাৰা সামাজিক পৰিবৰ্তনো ত্বৰান্বিত হয়। জৱাহৰলাল নেহৰুৰ মতে- মহিলাক শিক্ষা প্ৰদান কৰা মানে গোটেই পৰিয়ালটোক শিক্ষিত কৰি তোলা। কাৰণ এগৰাকী মহিলাই পৰিয়াল এটাৰ সমস্ত দায়িত্ব বহন কৰিবলগীয়া হয়, এগৰাকী শিক্ষিত মহিলাই তেওঁৰ শিশুৰ শিক্ষা, স্বাস্থ্য, পুষ্টিকাৰকতা ইত্যাদিবোৰৰ ক্ষেত্ৰত অধিক উপযুক্ত ভাৱে দায়িত্ব ল'ব পাৰে, সমাজ আৰু দেশৰ অৰ্থনৈতিক বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত সক্ষমতাৰে অৰিহনা যোগাব পাৰে। আপোনালোকে জানে যে অৰ্থনৈতিক সফলতা শিক্ষাৰ সফলতাৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশৰীল। শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত স্বাক্ষৰতা হৈছে

এক মৌলিক দিশ। শিক্ষিতা মহিলাৰ অবিহনে কোনো সমাজেই কেতিয়াও অর্থনৈতিক, ৰাজনৈতিক বা সামাজিক ভাৱে সবল হ'ব পৰা নাই। মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ এক প্ৰধান ভূমিকা আছে, কাৰণ শিক্ষাই মহিলাসকলক তেওঁলোকৰ অধিকাৰ, সমৰ্থ, পচন্দ আৰু সুবিধা ইত্যাদিৰ প্ৰতি সজাগ কৰি তোলে। সেয়েহে ছোৱালীৰ শিক্ষা এক জাতীয় লক্ষ্যত পৰিণত হৈছে। ৰাষ্ট্ৰ গঢ়াৰ ক্ষেত্ৰক শিক্ষাক এক গুৰুত্বপূৰ্ণ আহিলা হিচাবে নেহৰুৰ সময়তে ভবা হৈছিল। ১৯৪৮ চনত বিশ্ববিদ্যালয় শিক্ষা আয়োগ ড° এচ. ৰাধাকৃষ্ণনৰ অধ্যক্ষতাত গঢ়ি তোলা হৈছিল। এই আয়োগ খনক ৰাধাকৃষ্ণন আয়োগ বুলি জনা যায় আৰু এই আয়োগখন মহিলা শিক্ষাৰ এক সম্পূৰ্ণ অধ্যায় সহ ইয়াৰ প্ৰতিবেদন ১৯৪৯ চনত দাখিল কৰিছিল। ইয়াত উল্লেখ কৰা হৈছিল যে শিক্ষিতা মহিলা অবিহনে কোনেও শিক্ষিত হ'ব নোৱাৰে। প্ৰথম পঞ্চবাষিক পৰিকল্পনাত মহিলা পুৰুষৰ শিক্ষাতকৈ পৃথক হিচাবে বিবেচনা কৰা হোৱা নাছিল। কিন্তু ১৯৫২-৫৩ চনৰ মুদালিয়াৰ আয়োগে লিংগ পার্থক্যৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছিল।

১৯৫৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় মহিলা কমিটিয়ে উচ্চ শিক্ষাৰ পৰা স্কুলীয়া শিক্ষাৰ পর্য্যায়লৈকে প্ৰাধান্য দিছিল। এই কমিটিৰ প্ৰতিবেদন মর্মে মহিলা শিক্ষাৰ পৰিষদ গঠিত হৈছিল। ১৯৬৪-৬৬ চনৰ কোঠাৰী আয়োগে নিৰীক্ষণ কৰিছিল যে "বর্তমান আধুনীক পৃথিৱীত, ঘৰুৱা কাম কাজ আৰু ল'ৰা ছোৱালীক চোৱাচিতাৰ উপৰিও মহিলা সকলৰ অন্যক্ষেত্ৰতো যথেষ্ট কৰণীয় আছে। তাই এতিয়া নিজ ব্যক্তিত্বক গঢ় দি তুলিব পাৰে আৰু সমাজৰ সকলো দিশতে উন্নতিৰ ক্ষেত্ৰত পুৰুষৰ সমানেই দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰিব পাৰে।" ভাৰতবর্ষৰ শিক্ষা আৰু সমাজ সেৱাৰ মন্ত্ৰী দপ্তৰৰ সন্মতি সাপেক্ষে ১৯৭১ চনত মহিলাৰ স্থান সম্পর্কে এখন কমিটি গঠন কৰিছিল। এই কমিটিৰ প্ৰতিবেদনখনে ভাৰতৰ মহিলা আৰু পুৰুষৰ মাজত থকা বৈষমতাৰ ক্ষেত্ৰত চকু মুকলি কৰা বুলি কোৱা হৈছে। এনে সকলোবোৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰী প্ৰচেষ্টাৰ শীর্ষবিন্দুত আছিল ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি। এই নীতিত কোৱা হৈছিল যে মহিলাৰ স্থানৰ মৌলিক পৰিবর্তনৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাক এক প্ৰধান আহিলা হিচাবে ধৰা হয়। জাতীয় শিক্ষাৰ ব্যৱস্থাই মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত এক ইতিবাচক ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিব। বিভিন্ন পাঠ্যক্ৰমৰ অংশ হিচাবে মহিলা অধ্যয়নক স্থান দিয়া হ'ব আৰু শৈক্ষিক প্ৰতিস্থানবোৰক মহিলা বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত অধিক কার্য্যসূচী গ্ৰহণ কৰিবলৈ উৎসাহ যোগোৱা হ'ব। বিভিন্ন স্তৰত বিশেষকৈ বৃত্তিমুখী আৰু ব্যৱসায়িক শিক্ষাত মহিলাসকলৰ অংশ গ্ৰহণৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়া হ'ব। ১৯৯২ চনৰ কর্ম আঁচনিয়ে মহিলা সবলীকৰণৰ দিশত এক দিক্ নির্ণয় কৰে। কিন্তু মহিলা সবলীকৰণৰ বাবে ২০০১ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় নীতিয়ে মহিলা সবলীকৰণৰ সকলো ক্ষেত্ৰত বলিষ্ঠ পদক্ষেপ গ্ৰহণ কৰিছিল। সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰধান অর্ন্তভুক্ত দিশবোৰৰ ভিতৰত এই নীতিয়ে মহিলাৰ স্বাস্থ্য সুৰক্ষা, সকলো স্তৰত গুণগত শিক্ষা প্ৰদান, বৃত্তিমুখী নির্দেশনা, সংস্থাপন ইত্যাদিত প্ৰাধান্য দিছিল।

ইতিমধ্যে বহুতো সংবিধানিক ঘোষণা চৰকাৰী নীতি লগতে বহুতো আয়োগ মহিলাসবলীকৰণৰ বাবে গঠন কৰা হৈছে, যিবোৰৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হ'ল মহিলাৰ সাক্ষৰতাৰ হাৰ বৃদ্ধি আৰু উদ্যোগিক মানসিকতা গঠন কৰা, য'ত মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাক এক উপযুক্ত বিকল্প

হিচাপে চিহ্নিত কৰিব পৰা যায়।

উদাহৰণ স্বৰূপে, ইন্দিৰা গান্ধী ৰাষ্ট্ৰীয় মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে মহিলাসকলৰ জীৱন যাপনৰ মানদণ্ড উন্নত কৰি বৈষয়িক সম্পদসমূহৰ ওপৰত অধিকাৰ সাবস্ত্য কৰিব পৰাকৈ বিভিন্ন আঁচনি হাতত লৈছে যিয়ে মহিলা সবলীকৰণৰ প্ৰক্ৰিয়াত সহায় হ'ব। শিক্ষা- বিশেষকৈ প্ৰযুক্তিক আৰু বৃত্তীয় শিক্ষাই মহিলাসকলৰ অৰ্থনৈতিক স্ব-নিৰ্ভৰশীলতাৰ ক্ষেত্ৰত কৌশল প্ৰদান কৰি মজুৰিৰ সুবিধা প্ৰদান কৰে। ৰাষ্ট্ৰীয় পৰ্য্যায়ত মহিলা শিক্ষিতকৰণে উৎপাদনত অৰিহনা যোগায়, আয় বৃদ্ধি আৰু অৰ্থনৈতিক বিকাশ সাধন কৰাৰ লগতে জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড বিকাশ, উপযুক্ত স্বাস্থ্য আৰু পৰিপুষ্ট মানুহ সৃষ্টি কৰাত সহায় কৰে। বৰ্তমান বিশ্বায়নৰ প্ৰভাৱ, প্ৰযুক্তি বিদ্যাৰ উদ্ভাৱন, কৰ্মৰ পুনৰ সংগঠনৰ হেতু উপযুক্ত কৌশল সম্পন্ন ব্যক্তিৰ চাহিদা বৃদ্ধি পাইছে। উন্নয়নশীল দেশবোৰত অনানুষ্ঠানিক ক্ষেত্ৰত কৌশলৰ বিকাশৰ প্ৰক্ৰিয়া অতি জৰুৰী, কাৰণ আনুষ্ঠানিক প্ৰশিক্ষণ প্ৰতিষ্ঠানবোৰে বৃহৎ সংখ্যক ইচ্ছুক প্ৰাৰ্থীসকলক প্ৰশিক্ষণ প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত বৰ্তমানেও অপৰাগ। সেইবাবে কৌশলপূৰ্ণ শিক্ষা আৰু প্ৰশিক্ষণৰ ক্ষেত্ৰত মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই এক বিকল্প আহিলা হিচাবে পৰিগণিত হৈছে।

মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই সকলো বা বেছিভাগ শিক্ষাৰেই, যিবোৰ কোনোবা এজনৰ দ্বাৰা পৰিচালিত হয়, সেই ক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ্থীৰ সময় আৰু স্থানৰ ভেদাভেদ দূৰৱৰ্ত্তী কৰে। এই অভিযানৰ লক্ষ্যই মুক্ত আৰু নমনীয়তাৰ ধাৰাক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে, যিবোৰ উপায়, পাঠ্যক্ৰম বা সংগঠনৰ আন উপাদান। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ ধাৰণাটো হৈছে এক আঁচনি, যিয়ে এখন ৰাষ্ট্ৰৰ প্ৰত্যেক নাগৰিককে শৈক্ষিক উপকাৰবোৰ সুবিধাজনক ভাৱে আৰু সহজলভ্য ভাৱে প্ৰদান কৰে, বিশেষকৈ যিবোৰে শিক্ষা ব্যৱস্থাক ঢুকি নাপায় বা সামাজিক কোনো কাৰণত শৈক্ষিক সুবিধাৰ পৰা বঞ্চিত হয়। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ জৰিয়তে সম্পূৰ্ণৰূপে গৃহিনী হোৱা সকলকো শিক্ষা প্ৰদান কৰিব পাৰি, যিসকলৰ বেছি ভাগেই আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ অসমৰ্থ, বা জীৱনৰ প্ৰাৰম্ভিক স্তৰতে বিদ্যালয় শিক্ষাক পৰিত্যাগ কৰিব লগাত পৰে। এনে ধৰণৰ মহিলাসকল আনুষ্ঠানিক শিক্ষাৰ প্ৰতি আগ্ৰহী নহয় কাৰণ তেওঁলোকৰ স্বামীসকলে তেওঁলোকক ঘৰতে থাকি ঘৰুৱা কাম কাজ আৰু সন্তান প্ৰতিপালন কৰিবলৈ নিৰ্দেশনা দিয়ে। এনে মহিলাসকলে আনুষ্ঠানিক বিশ্ববিদ্যালয়ত শিক্ষা লাভৰ অৰ্থে ঘৰ আৰু সন্তান এৰি আহিব নোৱাৰে। সমাজৰ এনে প্ৰত্যাহ্বানবোৰৰ বাবে আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভৰ পৰা মহিলাসকল বঞ্চিত হয়, যি শিক্ষাই মহিলাসকলক উপযুক্ত প্ৰশিক্ষণ, কৌশল বিকাশৰ শিক্ষা প্ৰদান কৰিব পাৰে। তেওঁলোকৰ বেছিভাগেই নিজৰ অপূৰ্ণ সপোনবোৰ সন্তানৰ জৰিয়তে পূৰ্ণ কৰিব বিচাৰে আৰু অবচেতন ভাৱে নিজৰ সপোনবোৰ সন্তানৰ জীৱনলৈ ঠেলি দিয়ে। এনে পৰ্য্যায়ৰ মহিলাসকল দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞ, কাৰণ এই ব্যৱস্থাৰ যোগেদি তেওঁলোকে ঘৰতে বহি পৰিয়ালৰ অসুবিধা নোহোৱাকৈ বা ল'ৰা-ছোৱালীক কষ্ট নিদিয়াকৈ শিক্ষা লাভৰ সুয়োগ পাইছে। ই নিশ্চিত ভাৱে বহুতো মহিলাক বিশেষকৈ গৃহিনীসকলক তেওঁলোকৰ সপোন সাৰ্থক কৰাত সহায় কৰে। গ্ৰাম্য বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত মহিলাৰ শিক্ষা অতি লাগতিয়াল। নিৰক্ষৰতা আৰু শিক্ষাৰ অভাৱৰ ফলত সমাজত

মহিলাসকলে নিজৰ আসন পূৰণ কৰিবলৈ সমৰ্থ নহয়।

আকৌ, অসংগঠিত ক্ষেত্ৰত জড়িত মহিলাসকলৰ শিক্ষাৰ প্ৰয়োজনীয়তাও মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণে পূৰাব পাৰে। তেওঁলোকৰ বেছিভাগেই স্কুল কলেজীয়া শিক্ষা সম্পূৰ্ণ নকৰাকৈ সোনকালে বিবাহত সোমাই পৰি আৰু মজুৰি বিহীন, অসংগঠিত কাৰ্য্যত জড়িত হৈ থাকোতে সন্তানৰ দায়িত্বও বৃদ্ধি পায় আৰু অধ্যয়নো আধৰুৱা হৈ ৰৈ যায়। তাৰোপৰি স্বামীৰ পৰিয়ালৰ ক্ষেত্ৰতো কিছুমান দায়িত্ব আৰু বান্ধোন মানিব লগীয়া হয়। এই সকলোবোৰে তেওঁলোকক আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভত বাধা প্ৰদান কৰে। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই উচ্চ শিক্ষা লাভৰ অসম্পূৰ্ণ ইচ্ছাক বিভিন্ন পাঠ্যক্ৰমৰ আৰম্ভণি কৰি তাৰ যোগেদি সম্পূৰ্ণ কৰাত সহায় কৰে, যিবোৰৰ জৰিয়তে তেওঁলোকে দৈনন্দিন জীৱনত হস্তক্ষেপ আৰু পৰিয়ালৰ ক্ষেত্ৰত অসুবিধাৰ সৃষ্টি নোহোৱাকৈ শিক্ষা লাভ কৰিব পাৰে।

আপোনালোকে জানে যে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই হৈছে শিক্ষাৰ প্ৰথম প্ৰভাৱশালী ধাৰণা যিয়ে দ্ৰুত পৰিবৰ্তনশীল পৃথিৱীত শিক্ষাৰ্থীৰ বৃদ্ধি পোৱা প্ৰয়োজনীয়তাক পূৰণ কৰিব পাৰে। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ এই জনপ্ৰিয়তাই ইয়াৰ সক্ষমতা বৃদ্ধি কৰি বৃহৎ অংশৰ ইচ্ছুক শিক্ষাৰ্থীক নমনীয় আৰু কমখৰচী শিক্ষা দিবলৈ সমৰ্থ হৈছে। মহিলা সবলীকৰণ সমাজৰ শৈক্ষিক সাফল্যৰ সৈতে এক দৃশ্যমান সম্বন্ধ আছে। ১৯৮৬ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় শিক্ষানীতি আৰু ১৯৯২ চনৰ কৰ্ম আচনিয়ে মহিলা শিক্ষাক অগ্ৰাধিকাৰ দিছে যিয়েই মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত এক ইতিবাচক ভূমিকা পালন কৰিব পাৰিব। ২০০১ চনৰ মহিলা সবলীকৰণৰ ৰাষ্ট্ৰীয় নীতিৰ উদ্দেশ্য হৈছে- মহিলাসকলক সকলো দিশতে অগ্ৰগতি, বিকাশ আৰু সবলীকৰণ কৰি তোলা।

শিক্ষাৰ্থীকেন্দ্ৰিক শিক্ষাৰ ধাৰাৰে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই শিক্ষাৰ্থীসকলক পঢ়ি থকা অৱস্থাত উপাৰ্জন কৰিবলৈ অনুপ্ৰেৰণা দিয়ে, অৱশেষত এখন সুস্থ আৰু শিক্ষিত সমাজ গঢ়ি তুলিব পাৰে। উল্লেখযোগ্য যে ভাৰতৰ পৰিকল্পনাৰ ইতিহাসত প্ৰথমবাৰৰ বাবে 'মহিলা আৰু বিকাশ' নামৰ এক পৃথক অধ্যায় ষষ্ঠ পঞ্চবাৰ্ষিক পৰিকল্পনাত অন্তভূৰ্ক্ত কৰা হৈছিল। বৃত্তিমুখীকৰণ হৈছে উচ্চ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত এক মূল শব্দ, য'ত শিক্ষা আৰু সংস্থাপনৰ মাজত সু-সম্বন্ধ গঢ়ি তোলাৰ বাবে মনোযোগ দিয়া হয়। মহিলা শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য হৈছে মহিলাসকলক সুক্ষ্ম বিশ্লেষণ, নিজৰ শক্তি আৰু সচেতনতা চিনাক্তকৰণ, ৰাষ্ট্ৰ বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত ইতিবাচক ভূমিকা গ্ৰহণৰ বাবে সবল কৰি তোলা। শিক্ষাৰ জৰিয়তে মহিলা সবলীকৰণে পৰিয়ালত মহিলাৰ মৰ্য্যদা বৃদ্ধি, সম্প্ৰদায় আৰু সমাজত লিংগ পাৰ্থক্য হ্ৰাস কৰা বুজায় যিটো মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ জৰিয়তেহে সম্ভৱ হ'ব পাৰে।

স্বাধীনতাৰ পিছত বিগত ৬০ বছৰত ভাৰতবৰ্ষৰ মহিলাসকলে লক্ষণীয় ভাৱে অগ্ৰগতি লাভ কৰিছে। কিন্তু বৰ্তমান ভাৰতৰ মহিলাৰ স্বাক্ষৰতাৰ হাৰ মাত্ৰ ৬৫.৪৬ শতাংশ (লোকপিয়ল ২০১১)। সাংবিধানিক সুবিধা আৰু কিছুমান পৰামৰ্শ থকাৰ পিছতো ভাৰতীয় মহিলাসকলে কিছুমান সমস্যাৰ সন্মুখীন হ'বলগীয়া হয়, যেনে- ছোৱালীসকলৰ শিক্ষাৰ স্থৱিৰতা, যৌতুকৰ ফলত ঘটা মৃত্যু, ঘৰুৱা কন্দল ইত্যাদি। ২০০১ চনৰ মহিলা সবলীকৰণৰ ৰাষ্ট্ৰীয় নীতিত কোৱা

হৈছিল যে ভাৰতৰ সাংবিধানিক নীতি নিয়ম আঁচনি পৰিকল্পনা আৰু ইয়াৰ লগত জড়িত অন্য কার্য্যসূচী এফালে আৰু অন্যফালে বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত থকা মহিলাৰ মর্য্যদাৰ মাজত এক বৃহৎ ব্যৱধান আছে। কুৰি শতিকাত মহিলা সবলীকৰণত শিক্ষাই হৈছে উপায়, কিন্তু বর্তমান নাগৰিক হিচাবে শিক্ষা হৈছে মহিলাগৰাকীৰ অধিকাৰ।



জানি থোৱা ভাল

মহিলাসকলক দুর্বল লিংগ হিচাবে গণ্য কৰাতো মানহানিকৰ, এইটো মহিলাসকলৰ প্ৰতি পুৰুষৰ অন্যায়। যদিহে শক্তিয়ে শাৰীৰিক শক্তিক বুজায়, তেন্তে, মহিলাসকল পুৰুষতকৈ কম শক্তিশালী। যদি শক্তি মানে মানসিক শক্তিক বুজোৱা হয়, তেন্তে অপৰিমেয় ভাৱে মহিলাসকল পুৰুষতকৈ শ্ৰেষ্ঠঃ তেওঁলোকৰ বোধশক্তি বেছি নহয় নেকি, তেওঁলোকে আত্ম বলিদান দিব নোৱাৰে নেকি, তেওঁলোকৰ সহনশীল শক্তি বেছি নহয় নেকি, তেওঁলোকৰ বেছি সাহস নাই নেকি? মহিলা অবিহনে পুৰুষৰ স্থিতি শূন্য। যদিহে অহিংসা আমাৰ নীতি হয়, তেতিয়া হ'লে মানৱ জাতিৰ ভৱিষ্যত মহিলাসকলৰ হাতত থাকিব। মহিলাসকলতকৈ কোনে অধিক অন্তৰৰ পৰা আবেদন জনাব পাৰিব?

— মহাত্মা গান্ধী



অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ৬ ঃ সবলীকৰণ কি?

.....

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৭ ঃ মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত মুক্ত আৰু দুৰত্ব শিক্ষা কেনেদৰে উপযোগী?

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ৮ ঃ ২০০১ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় মহিলা সবলীকৰণ নীতিৰ উদ্দেশ্য কি ?

.....

.....

.....

৮.৫.১ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ যোগেদি গ্ৰাম্য বিকাশ আৰু মহিলা সবলীকৰণৰ বাবে অধ্যয়ন সূচী

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাক বিশেষভাৱে সমাজৰ অসমৰ্থ দুৰ্বলীসকলৰ বাবে বা "ঢুকি নোপোৱা সকলক ঢুকি পোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা" অৰ্থে তৈয়াৰ কৰা হৈছে।

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই পৰম্পৰাগত বিশ্ববিদ্যালয় ব্যৱস্থাৰ কঠোৰ নীতি নিয়মৰ বিপৰীতে এক নতুন বিকল্প হিচাপে মুৰ দাঙি উঠিছে যিয়ে মানুহক আত্ম সংস্থাপন আৰু সাম্ভাব্য সংস্থাপনৰ সুবিধা প্ৰদান কৰে। এটা সময়জুৰি, ভাৰতৰ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই পৰম্পৰাগত উচ্চ শিক্ষাৰ পৰিপূৰক ভাৱে স্থান পাইছিল আৰু সামূহিক ভাৱে সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত গুৰুত্বপূৰ্ণ ভূমিকা গ্ৰহণ কৰিছিল। আপোনালোকে চাব যে মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় সমূহে আৰু দ্বৈত বিশ্ববিদ্যালয় সমূহে মহিলা আৰু গ্ৰাম্য জাতি সকলৰ বাবে বিশেষ ধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। IGNOU হৈছে এই ক্ষেত্ৰত আগৰণুৱা আৰু অন্য মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় সমূহ যেনে কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় আদিয়ে এই পথেৰেই আগবাঢ়িছে। IGNOUয়ে বহুধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ আৰম্ভনি কৰিছে, যাৰ লক্ষ্য হৈছে মহিলা সবলীকৰণৰ দ্বাৰা তেওঁলোকৰ জীৱনৰ গুণগত মানদণ্ড উন্নত কৰা। তেওঁলোকে মহিলা আৰু লিংগ অধ্যয়ণৰ ক্ষেত্ৰত স্নাতকোত্তৰ কলা আৰু মহিলা অধ্যয়নৰ ক্ষেত্ৰত স্নাতকোত্তৰ ডিপ্লমাৰ আৰম্ভনি কৰিছে। মুক্ত আৰু দুৰত্ব শিক্ষাৰ জৰিয়তে দিব পৰা কিছুমান পাঠ্যক্ৰম হৈছে- শিশু যতন নিৰ্দেশনা, গহনা সজোৱা, মাটিৰ পাত্ৰ সজোৱা, মন্টেশ্বৰী প্ৰশিক্ষণ, ফেচন ডিজাইনিং, বিউটিচিয়ানৰ পাঠ্যক্ৰম, পৰিপুষ্টিকাৰকতাৰ পাঠ্যক্ৰম ইত্যাদি। এনেবোৰ পাঠ্যক্ৰমৰ জৰিয়তে আত্ম সংস্থাপন কৰিব পাৰি। গ্ৰাম্য বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত IGNOU য়ে স্নাতকোত্তৰ পৰ্য্যায়ৰ বহুধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ সুবিধা দিছে। ভাৰতৰ অন্য বিশ্ববিদ্যালয় সমূহেও এনেধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। প্ৰকৃততে অসমত এনে ক্ষেত্ৰত, গ্ৰাম্য বিকাশ আৰু মহিলা সবলীকৰণত কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে বিভিন্ন বৃত্তিমুখী পাঠ্যক্ৰমৰ আৰম্ভনি কৰিছে। যেনে বৈজ্ঞানিক ভাৱে গাহৰি পালন, (CSPF), বাণিজ্যিক ভাৱে ছাগলী পালন (CCGR), বাণিজ্যিক ভাৱে কুকুৰা পালন (CCBF), বাণিজ্যিক ভাৱে হাঁহ পালন প্ৰতিষ্ঠান (CCLF) বাণিজ্যিক কণী উৎপাদন কৰা কুকুৰাৰ প্ৰতিষ্ঠান (CCLF), ম'বাইল মেৰামতি, দৃশ্য শ্ৰাব্য সঁজুলিৰ পৰিচালন আৰু মেৰামতি, ইত্যাদি উল্লেখযোগ্য। অদূৰৱৰ্ত্তী ভৱিষ্যতে, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত কিছুমান বিষয়, যেনে- গহনা ডিজাইনিং, বন্ধন, খাদ্য যোগান ধৰা ইত্যাদি বিষয়সমূহ আৰম্ভ কৰিব পাৰে। ভাৰতবৰ্ষৰ এক পাটশিল্পৰ উদ্যোগ শুৱালকুছি যিহেতু অসমতে আছে, সেইবাবে কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ে বোৰা-কটাৰ ওপৰতো পাঠ্যক্ৰমৰ সুবিধা প্ৰদান কৰিব পাৰে। এইবোৰৰ উপৰিও দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণৰ

জৰিয়তে দিব পৰা আন কিছুমান পাঠ্যক্ৰম হৈছে- সাৰ উদ্যোগ, নাৰ্চাৰী প্ৰতিপালন, ঘৰুৱা বাগিছা, ফল উৎপাদন, পৰিবেশ বিজ্ঞান, কম্পিউটাৰ বিজ্ঞান, মৎস উৎপাদন, মাটিৰ বস্তু নিৰ্মান, ভেষজ, তথ্য পৰিচালন, কম্পিউটাৰ এপ্লিকেশ্বন, কঠিন অভিগমন পৰিচালন, তথ্য প্ৰযুক্তি, ঘৰুৱা সামগ্ৰী মেৰামতি আৰু শীত-তাপ নিয়ন্ত্ৰণ আৰু শীতলীকৰণ যন্ত্ৰ মেৰামতি, পৰিস্কাৰ-পৰিচালনা বিচাৰকৰণ, ছাল প্ৰযুক্তি, আঙুৰৰ পনীয় প্ৰক্ৰিয়া, ভূমি জৰিপকৰণ, বেকাৰী উৎপাদন ইত্যাদি বিষয়সমূহ যিয়ে সংস্থাপনত সহায় কৰিব আৰু ইয়াৰ ফলত আমাৰ দেশৰ আৰ্থ-সামাজিক দিশৰ উন্নতি ঘটিব।

শেষত ক'ব পাৰি যে দূৰত্ব শিক্ষাই মহিলা সবলীকৰণ আৰু গ্ৰাম্য বিকাশৰ পৰিবৰ্তন আৰু বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত এক অভূত পূৰ্ব ভূমিকা বহন কৰি আহিছে।



অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং৯ ঃ গ্ৰাম্য বিকাশ আৰু মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে কেনে ধৰণৰ পাঠ্যক্ৰম আগবঢ়াব পাৰি?

.....

.....

.....

.....



৮.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- গ্ৰাম্য বিকাশে সাধাৰণতে কিছুমান কৰ্ম আৰু অগ্ৰগনিমূলক কাৰ্য্যাৱলীক বুজায় যিবোৰৰ দ্বাৰা গ্ৰাম্যাঞ্চল তথা পিছপৰা গাওঁবোৰৰ মানুহখিনিৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰা হয়।
- গ্ৰাম্যবিকাশৰ কাৰ্য্যসমূহৰ লক্ষ্য হৈছে অঞ্চলটোৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক বিকাশ। এনে কাৰ্য্যবোৰ সাধাৰণতে স্থানীয় আৰু আঞ্চলিক কৰ্তৃপক্ষ্য আৰু বেচৰকাৰী সংস্থা, ৰাষ্ট্ৰীয় চৰকাৰ আৰু আন্তঃ ৰাষ্ট্ৰীয় বিকাশৰ সংস্থাবোৰৰ পৰা আৰম্ভ হয়।
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা বা শিক্ষণে শিকোৱা আৰু শিকাক বুজায়, য'ত শিক্ষাৰ্থীসকল নিৰ্দেশকৰ পৰা শাৰীৰিক ভাৱে পৃথক হৈ থাকে, কিন্তু তথাপিও সদায় যোগাযোগ থাকে।
- সবলীকৰণ মানে হৈছে দেশৰ নাগৰিকসকলৰ জীৱনৰ প্ৰতিটো পদক্ষেপতে পৰিবৰ্তন অনা।

- বেছিভাগ ভাৰতীয়ই হৈছে গাওঁৰ অশিক্ষিত কৃষিজীৱি দুৰ্বল শ্ৰেণীৰ লোক আৰু বেছিভাগ ভাৰতীয় জনজাতি নিৰক্ষৰ আৰু অৰণ্যত সহবস্থান কৰি আছে। সেইবাবে বৰ্তমান সময়ৰ প্ৰয়োজন হৈছে এই দুৰ্বল শ্ৰেণী আৰু জনজাতিৰ লোকসকলৰ বৃত্তিক আধুনিকিকৰণ কৰা যিটো সম্ভৱ হ'ব মাত্ৰ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ দ্বাৰা তথা বিশেষভাৱে বৃত্তিমুখী শিক্ষাৰ দ্বাৰা।
- IGNOUয়ে বহুধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ আৰম্ভনি কৰিছে, যাৰ লক্ষ্য হৈছে মহিলা সবলীকৰণৰ যোগেদি তেওঁলোকৰ জীৱনৰ গুণগত মানদণ্ড উন্নত কৰা।
- মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয় সমূহে বিভিন্ন পাঠ্যক্ৰমৰ জৰিয়তে মহিলা সবলীকৰণ আৰু গ্ৰাম্য অঞ্চলৰ বিকাশৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিছে।



৮.৭ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

১) Bhatnagar, Tinku Paul,(2011) : *Women, Employment and Empowerment,* New Century Publications , New Delhi

২) Trivedi, Tanuja. (2009) : *Women and Rural Development*, Jnanada Prakashan , New Delhi

৩) Pillai, J.K. (1995) : *Women and employment*,: Gyan Publishing New Delhi

৪) Sharma, R. (1996) : *Empowering women through distance education.* Indian Journal of Open Learning.



৮.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ গ্ৰাম্য বিকাশে সাধাৰণতে কিছুমান কৰ্ম আৰু অগ্ৰগণি কাৰ্য্যাৱলীক বুজায় যিবোৰৰ দ্বাৰা গ্ৰামীন অঞ্চলৰ আশপাশ, গ্ৰাম্যাঞ্চল আৰু পিছপৰা গাওঁবোৰৰ জীৱন ধাৰণৰ মানদণ্ড উন্নত কৰা হয়। ইয়াত কৃষিভিত্তিক কাৰ্যাৱলীসমূহে মুখ্য ভূমিকা পালন কৰে আৰু অৰ্থনৈতিক কাৰ্য্যাৱলীসমূহে প্ৰাথমিক ভাৱে খাদ্য আৰু কেচাঁ সামগ্ৰী উৎপাদনৰ সৈতে জড়িত থাকে।

২ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ গাঁৱলীয়া অঞ্চলবোৰ সাধাৰণতে সৰু, অৰ্ন্তমুখী আৰু শান্তিপূৰ্ণ হয়। ইয়াত বাসিন্দাসকলৰ মাজত তেজৰ সম্পৰ্ক আছে আৰু তেওঁলোক কৃষি বৃত্তিৰ ক্ষেত্ৰত পৰস্পৰে পৰস্পৰৰ ওপৰত ওপৰত নিৰ্ভৰশীল।

৩ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ গ্ৰাম্য বিকাশ কাৰ্য্যৰ মূল লক্ষ্য হ'ল অঞ্চলটোৰ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক বিকাশ।

৪ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষণ হৈছে এক ধৰণৰ শিক্ষণ যাৰ জৰিয়তে শিক্ষাৰ্থীক নিৰ্দিষ্টকৈ শ্ৰেণীকোঠাৰ আদান-প্ৰদানৰ জৰিয়তে জ্ঞান প্ৰদান কৰা নহয় কিন্তু অনিৰ্দিষ্ট আৰু অনানুষ্ঠানিক শিক্ষণ পদ্ধতিৰে বিভিন্ন শিক্ষাৰ্থীভিত্তিক যেনে সময়ে সময়ে চমু আদান প্ৰদানৰ কাৰ্য্যসূচী প্ৰদান।

৫ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ গাওঁৰ দুখীয়ালোক সকলক শিক্ষাৰ দ্বাৰা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত দুই ধৰণৰ পদক্ষেপ লোৱা হয়- গ্ৰাম্য আৰু কৃষি বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত বৃত্তীয় কাৰ্য্যসুচী গ্ৰহণ আৰু IGNOU, KKHSOU আৰু YCMOU আদি বিশ্ববিদ্যালয়ৰ যোগেদি মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ বিভিন্ন পাঠ্যক্ৰম প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা কৰা।

৬ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ সবলীকৰণৰ অৰ্থ হৈছে দেশৰ নাগৰিকসকলৰ জীৱনৰ প্ৰতিটো পদক্ষেপত পৰিবৰ্তন অনা। "সবলীকৰণ" শব্দটোৱে আত্মবল, নিয়ন্ত্ৰণ, আত্ম শক্তি, আত্মনিৰ্ভৰশীলতা, নিজপচন্দ, মূল্যবোধৰ সৈতে মৰ্য্যদা পূৰ্ণ জীৱন, নিজৰ অধিকাৰৰ বাবে যুজিব পৰা ক্ষমতা, আত্মনিৰ্ভৰশীলভাৱে নিজৰ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণৰ ক্ষমতা, মুক্ত আৰু নিজৰ সমৰ্থৰ প্ৰতি সজাগতা ইত্যাদিক অৰ্ন্তভুক্ত কৰি লয়।

৭ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ মুক্ত আৰু দুৰত্ব শিক্ষাৰ জৰিয়তে সম্পূৰ্ণৰূপে গৃহিনী লগতে যিসকলৰ বেছিভাগেই আনুষ্ঠানিক শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ অসমৰ্থ বা জীৱনৰ প্ৰাৰম্ভিক স্তৰতে বিদ্যালয়ৰ শিক্ষা পৰিত্যাগ কৰিবলগীয়া হৈছিল তেওঁলোকেও শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে।

৮ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ ২০০১ চনৰ ৰাষ্ট্ৰীয় মহিলা সবলীকৰণৰ নীতিৰ উদ্দেশ্য হৈছে মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত সকলো দিশতে অগ্ৰগতি আৰু বিকাশ সম্ভৱ কৰি তোলা।

৯ নং প্ৰশ্ন উত্তৰ ঃ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ বিশ্ববিদ্যালয় সমূহ আৰু আন দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ নিৰ্দেশনা আদিয়ে বিভিন্ন স্নাতকোত্তৰ কাৰ্য্যসূচীৰ দ্বাৰা, যেনে বৈজ্ঞানিক পদ্ধতিৰে গাহৰি পালন প্ৰতিষ্ঠান (CCPF) বা বাণিজ্যিক ভাৱে ছাগলী পালন (CCGR) বাণিজ্যিক ভাৱে মাংসৰ বাবে কুকুঁৰা পালন (CCBF), বাণিজ্যিক ভাৱে হাঁহ পালন প্ৰতিষ্ঠান (CCLF) বাণিজ্যিক ভাৱে কণীৰ উৎপাদনৰ বাবে কুকুঁৰা পালন (CCLF), মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত স্নাতকোত্তৰ ডিপ্লমা আদিৰ দ্বাৰা গ্ৰাম্য বিকাশ আৰু মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত অদ্ভুতপূৰ্ব ভূমিকা পালন কৰিছে।



৮.৯ আৰ্হি প্ৰশ্ন

ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন (৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ সবলীকৰণৰ ধাৰণা ব্যাখ্যা কৰক ।

প্ৰশ্ন ২ ঃ মহিলা সবলীকৰণৰ অৰ্থ কি?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা বুলিলে কি বুজে?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ গ্ৰাম্য অঞ্চল আৰু নগৰ অঞ্চলৰ মাজৰ পাৰ্থক্য কিদৰে দেখুৱাব?

খ) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ গ্ৰাম্য বিকাশৰ বিষয়ে চমুটোকা লিখক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ গ্ৰাম্য বিকাশ আৰু মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত কেনে ধৰণৰ পাঠ্যক্ৰমৰ আৰম্ভনি কৰিব পাৰি?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ মহিলা সবলীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ দ্বাৰা প্ৰচলিত প্ৰশিক্ষণ কিদৰে উপযোগী?

গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০ - ৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ মহিলা সবলীকৰণৰ বিষয়ে ব্যাখ্যা কৰক আৰু ভাৰতীয় অৰ্থনীতিত ই কিদৰে অৱিহনা যোগাব পাৰে?

প্ৰশ্ন ২ ঃ এখন ৰাজ্যৰ আৰ্থ-সামাজিক বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষাৰ ভূমিকা ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ মহিলা সবলীকৰণ আৰু গ্ৰাম্য বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ অনুষ্ঠানসমূহে আগবঢ়োৱা বিভিন্ন পাঠ্যক্ৰমৰ ওপৰত আপোনাৰ মতামত কি ? মহিলা সবলীকৰণৰ দিশত থকা প্ৰধান অন্তৰায় সমূহ কি কি আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাই কিদৰে এনেবোৰ সমস্যা আঁতৰাব পাৰে?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ গ্ৰাম্য বিকাশৰ সৈতে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা কিদৰে জড়িত বাখ্যা কৰক।

*** ***** ***

অধ্যায় ৯ ঃ শিক্ষক প্রশিক্ষণ কার্যসূচীত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাৰ ভূমিকা

অধ্যায় গাঁথনি

৯.১ উদ্দেশ্য

৯.২ পৰিচয়

৯.৩ শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ধাৰণা

৯.৪ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে শিক্ষকক দিয়া প্রশিক্ষণ

৯.৫ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষা পৰিষদ (NCTE)ৰ প্রাথমিক পর্যায়ৰ শিক্ষাদান বিষয়ক ডিপ্লমা (D.El.Ed.) পাঠ্যক্রম

৯.৬ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষকৰ শিক্ষা পৰিষদ (NCTE)ৰ শিক্ষা বিষয়ৰ স্নাতক (B.Ed.) পাঠ্যক্রম

৯.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৯.৮ অধিক জানিবলৈ

৯.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

৯.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

৯.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি —

- শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ধাৰণাটো বুজি পাব
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে শিক্ষকক দিয়া প্রশিক্ষণৰ বিষয়ে জানিব পাৰিব
- NCTE য়ে দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে আগবঢ়োৱা D.El.Ed. পাঠ্যক্রমৰ বিষয়ে বুজি পাব
- NCTE য়ে দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে আগবঢ়োৱা B.Ed. পাঠ্যক্রমৰ বিষয়ে বুজি পাব।

৯.২ পৰিচয়

বিশ্বৰ যিকোনো দেশৰে প্রগতিত শিক্ষাই এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰে। আজিৰ শিশু কাইলৈৰ প্রশাসক আৰু নাগৰিক। শিক্ষাৰ ক্ষেত্রত শিক্ষকসকলে এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা লয়। ক্রমাৎ উত্থান ঘটা আধুনিক সমাজখনৰ প্রয়োজনীয়তা অনুসৰি শিক্ষাৰ প্রাসংগিকতা বঢ়োৱাত শিক্ষকসকলে এক প্রধান ভূমিকা পালন কৰিব লাগে। কেৱল প্রবুদ্ধ, সক্ষম তথা স্বাধীন শিক্ষকেহে শিক্ষার্থীক গুণমানবিশিষ্ট শিক্ষা প্রদান কৰি সমাজৰ প্রত্যাশা পূৰাব পাৰে। শিক্ষকসকলক ফলপ্রসূ শিক্ষকৰ শিক্ষা পাঠ্যক্রমৰ জৰিয়তে উপযুক্ত প্রশিক্ষণ প্রদান কৰি এই

কথাক বাস্তৱ ৰূপ দিব পৰা যায়। বৰ্তমান সময়ৰ শিক্ষক প্রশিক্ষণৰ বৰ্দ্ধিত চাহিদাক আনুষ্ঠানিক শিক্ষক প্রশিক্ষণ অনুষ্ঠানবোৰে অকলে পূৰ কৰিব নোৱাৰে। এই সমস্যাটোৰ বাবে দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তেও শিক্ষকক প্রশিক্ষণ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছে। এই অধ্যায়টিত শিক্ষক প্রশিক্ষণ পাঠ্যক্রমবোৰ চলাই নিয়াত দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ ভূমিকাটো বহলাই আলোচনা কৰা হ'ব।

৯.৩ শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ধাৰণা

শিক্ষকৰ শিক্ষা হ'ল শিক্ষকসকলৰ ব্যুৎপত্তি তথা সামর্থৰ বিকাশৰ সৈতে জড়িত এক শিক্ষণ পাঠ্যক্রম। এই পাঠ্যক্রমে শিক্ষকসকলক নিজ বৃত্তিৰ প্রয়োজন অনুসৰি দক্ষ আৰু সবল কৰি তোলে। এনে শিক্ষণৰ ফলত তেওঁলোকে শিক্ষাদানৰ সৈতে জড়িত বিভিন্ন প্রত্যাহ্বানৰ মুখামুখি হ'ব পৰাকৈ সমর্থ হৈ উঠে।

১৯০৬ চনৰ পৰা ১৯৫৬ চনলৈ শিক্ষকসকলক শিক্ষাদানৰ বাবে সাজু কৰি তোলা শৈক্ষিক কার্যসূচীবোৰক শিক্ষক প্রশিক্ষণ কার্যসূচী বোলা হৈছিল। এনে প্রশিক্ষণৰ জৰিয়তে শিক্ষকসকলক যন্ত্র-পাতি মেৰামতি কৰোঁতা নাইবা কাৰিকৰী দক্ষতাসম্পন্ন লোকত পৰিণত কৰা হৈছিল। এনে প্রশিক্ষণৰ লক্ষ্যবোৰ সংকীর্ণ আছিল। ইয়াৰ জৰিয়তে কেৱল কিছুমান দক্ষতা বৃদ্ধিৰহে প্রশিক্ষণ দিয়া হৈছিল। অর্থাৎ, আগতে শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য সংকীর্ণ তথা ইয়াৰ পৰিসৰ সীমাৱদ্ধ আছিল। ডব্লিউ. এইছ. কিল্‌পেট্রিক (W.H. Kilpatrick) ৰ মতে, "জীৱ-জন্তু আৰু চার্কাচ প্রদর্শনকাৰীক প্রশিক্ষণ দিয়া হয়, মানুহক সাধাৰণতে শিক্ষা প্রদান কৰা হয়।"

শিক্ষকৰ শিক্ষাই শিক্ষণ দক্ষতা, সুস্থ শিক্ষাদান শৈলী বিষয়ক তত্ত্ব আৰু বৃত্তিগত দক্ষতাক সামৰি লয়। শিক্ষকৰ শিক্ষাক তলত দিয়া সূত্রৰ দৰে লিখিব পাৰি ঃ

শিক্ষকৰ শিক্ষা = শিক্ষণ দক্ষতা + সুস্থ শিক্ষাদান শৈলী তত্ত্ব + বৃত্তিগত দক্ষতা

তলত শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ কেইটামান সংজ্ঞা উল্লেখ কৰা হ'ল।

- Goods Dictionary of Educationৰ মতে, "এগৰাকী ব্যক্তিক শিক্ষক বৃত্তিটোৰ সদস্যৰূপে বিভিন্ন দায়িত্ব পালন কৰাৰ নাইবা তেওঁৰ দায়িত্ববোৰ অধিক ফলপ্রসূভাৱে কার্যত ৰূপায়িত কৰাৰ যোগ্যতা আহৰণত সহায় কৰা সকলোবোৰ আনুষ্ঠানিক আৰু অনানুষ্ঠানিক কার্যকলাপ তথা অভিজ্ঞতাকে শিক্ষকৰ শিক্ষা বোলা হয়।"
- শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ৰাষ্ট্রীয় পৰিষদ (NCTE)ৰ সংজ্ঞা মতে শিক্ষকৰ শিক্ষা হ'ল— এগৰাকী ব্যক্তিক প্রাক্-প্রাথমিকৰ পৰা উচ্চতৰ শিক্ষাৰ পর্যায়লৈকে শিক্ষাদান কৰিব পৰাকৈ দক্ষ কৰি তোলা শিক্ষা, গৱেষণা আৰু প্রশিক্ষণৰ এক কার্যসূচী/পাঠ্যক্রম।
- ৱাল্টাৰ এচ. ম'ন'ৰোই (Walter S. Monoroe) Encyclopaedia of Educationত আগবঢ়োৱা সংজ্ঞা মতে "শিক্ষকৰ শিক্ষা হ'ল এগৰাকী ব্যক্তিক প্রস্তুত কৰি তোলাত অৰিহণা আগবঢ়োৱা সম্পূর্ণ শিক্ষা অভিজ্ঞতা। কিন্তু এই অভিধাটো সম্পূর্ণৰূপে

কোনো এক শৈক্ষিক প্রতিষ্ঠানে আগবঢ়োৱা সেইবোৰ পাঠ্যক্রম আৰু অন্য অভিজ্ঞতা সম্বলিত কার্যসূচীৰ কথা বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয় যিবোৰে ব্যক্তিক শিক্ষা তথা অন্য শৈক্ষিক সেৱাৰ বাবে প্রস্তুত কৰি তোলাৰ উদ্দেশ্য ঘোষণা কৰাৰ লগতে এনে সেৱাৰ বাবে তেওঁলোকৰ দক্ষতা বৃদ্ধিত অৰিহণা যোগায়। এই শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচী/পাঠ্যক্রমবোৰ শিক্ষক মহাবিদ্যালয়, নর্মাল বিদ্যালয়, মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দৰে শৈক্ষিক অনুষ্ঠানবোৰে আগবঢ়ায়।"

ভাৰতত শিক্ষকৰ শিক্ষা পাঠ্যক্রম/কার্যসূচীবোৰ দুই ধৰণৰ— (১) সেৱাত যোগদান কৰাৰ আগতে লাভ কৰা শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচী/পাঠ্যক্রম (Pre-service teacher education programme) আৰু (২) সেৱা নিয়োজিত শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচী/পাঠ্যক্রম (In-service teacher education programme)। প্রাক্-প্রাথমিক, প্রাথমিক আৰু উচ্চতৰ শিক্ষাৰ সৈতে জড়িত হ'ব খোজা ভৰিষ্যৎ শিক্ষকসকলে সেৱাত যোগদান কৰাৰ আগতে লাভ কৰা শিক্ষা কার্যসূচী/পাঠ্যক্রম পঢ়ে। আমাৰ দেশত শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচী/পাঠ্যক্রম আগবঢ়োৱা কেইটামান প্রতিষ্ঠানৰ নাম তলত উল্লেখ কৰা হ'ল—

- ৰাষ্ট্রীয় শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্রশিক্ষণ পৰিষদ (NCERT)
- শৈক্ষিক পৰিকল্পনা আৰু প্রশাসনৰ ৰাষ্ট্রীয় প্রতিষ্ঠান (NIEPA)
- কেন্দ্রীয় ভাৰতীয় ভাষা প্রতিষ্ঠান (CIIL)
- ৰাজ্যিক শৈক্ষিক গৱেষণা আৰু প্রশিক্ষণ পৰিষদ (SCERT)
- ৰাজ্যিক শিক্ষা প্রতিষ্ঠান (SIE)
- শিক্ষকৰ শিক্ষা মহাবিদ্যালয় (CTE)
- জিলা শিক্ষা আৰু প্রশিক্ষণ প্রতিষ্ঠান (DIET)

দেশত গুণমান বিশিষ্ট শিক্ষকৰ শিক্ষা প্রদান কৰিব পৰাকৈ ১৯৯৩ চনত ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষকৰ শিক্ষা পৰিষদ (NCTE) গঠন কৰা হৈছিল।



অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ১ ঃ শিক্ষকৰ শিক্ষা = শিক্ষণ দক্ষতা = _____ = বৃত্তিগত দক্ষতা। (খালী ঠাই পূৰণ কৰক)

প্রশ্ন ২ ঃ NCERTৰ সম্পূর্ণ ৰূপটো কি?

.....

.....

প্রশ্ন ৩ ঃ শিক্ষকৰ শিক্ষা মানে কি?

.....

.....

৯.৪ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে শিক্ষকক দিয়া প্রশিক্ষণ

একবিংশ শতিকাৰ শিক্ষকক প্রশিক্ষণ দিয়াৰ ব্যৱস্থাটোলৈ নাটকীয় পৰিবর্তন আহিছে। বর্তমানৰ শিক্ষকসকলক নতুন যুগৰ শ্রেণীকোঠাবোৰত আত্মবিশ্বাস সহকাৰে পাঠদান কৰিব পৰাকৈ উদ্ভাৱনীমূলক আৰু শেহতীয়া দক্ষতাৰ প্রয়োজন। শিক্ষকক শিক্ষক্ষেত্রৰ সবাতোকৈ গুৰুত্বপূর্ণ সমল বুলি গণ্য কৰা হয়। কাৰণ, তেওঁলোকে কুমলীয়া মনবোৰক গভীৰভাৱে প্রভাৱিত কৰাৰ লগতে কণ কণ শিক্ষার্থীৰ সর্বাত্মক বিকাশৰ পথ প্রশস্ত কৰি তোলে। প্রযুক্তিভিত্তিক অগ্রগতিয়ে পৰম্পৰাগত শিক্ষক, শিক্ষা আৰু শ্রেণীকোঠাৰ মাজৰ ভৌতিক সীমাবোৰ অস্পষ্ট কৰি পেলাইছে। শিক্ষক হ'ব খোজাসকলে এতিয়া কেৱল শিল-বালিৰে নির্মিত শিক্ষক প্রশিক্ষণ প্রতিষ্ঠানবোৰত লাভ কৰা শিক্ষাকে সাৰোগত কৰি আগবাঢ়িব নালাগে। তেওঁলোক আজি বিশ্বত প্রচলিত বিভিন্ন পন্থাৰে প্রশিক্ষণ ল'ব পৰা হৈছে। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে শিক্ষকক প্রশিক্ষণ দিব পৰা পন্থাটোৱে নিজ অস্তিত্ব সাব্যস্ত কৰিছে। পন্থাটোৱে জনপ্রিয়তাও অর্জন কৰিছে। বহুতো আগ্রহী ব্যক্তি আৰু বৃত্তিজীৰী শিক্ষকে শিকনৰ এই পন্থাটো গ্রহণ কৰিছে।

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে শিক্ষকক প্রশিক্ষণ দিয়াৰ কামটো ভাৰতত পাঁচ দশকৰো অধিক কাল জুৰি চলি আহিছে। শিক্ষা আয়োগ (১৯৬৪-৬৬)এ গ্রীষ্মকালীন পাঠ্যক্রম, দীঘলীয়া বন্ধকালীন পাঠ্যক্রম, অংশকালীন পাঠ্যক্রম আৰু ডাক পাঠ্যক্রম আদি ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে প্রশিক্ষণহীন শিক্ষকক প্রশিক্ষণ প্রদান কৰাৰ পৰিপূৰক ব্যৱস্থা গ্রহণৰ পৰামর্শ দিছিল। ডাকযোগে প্রেৰণা আৰু যোগাযোগ স্থাপন (correspondance-cum-contact) ব্যৱস্থাটোক উচ্চতৰ বিদ্যালয় পর্যায়ৰ শিক্ষকসকলৰ বাবে বিশেষভাৱে উপযুক্ত বুলি বিবেচনা কৰা হৈছিল। শিক্ষক প্রশিক্ষণৰ এই ব্যৱস্থাটোক এটা আনুষ্ঠানিক ৰূপ দিবলৈ ১৯৬৬ চনত NCERTৰ এটা বিশেষ শাখাৰূপে কেন্দ্রীয় শিক্ষা প্রতিষ্ঠান (Central Institute of Education) স্থাপন কৰা হৈছিল। এই প্রতিষ্ঠানে শিক্ষা বিষয়ৰ স্নাতক (B.Ed.) পাঠ্যক্রম আৰম্ভ কৰিছিল। শিক্ষকে ডাকযোগে প্রেৰণ আৰু যোগাযোগ স্থাপন ব্যৱস্থাৰে এই পাঠ্যক্রম অধ্যয়ন কৰিছিল। অৱশ্যে কেন্দ্রীয় শিক্ষা প্রতিষ্ঠান আৰু দেশৰ চাৰিখন আঞ্চলিক শিক্ষা মহাবিদ্যালয় (বর্তমান আঞ্চলিক শিক্ষা প্রতিষ্ঠান নামেৰে জনাজাত)এ পৰৱর্তী সময়ত এই ব্যৱস্থাটো বন্ধ কৰিছিল। কিন্তু শৈক্ষিক ভাৰসাযোগ্যতাৰে সৈতে এই প্রতিষ্ঠানকেইটাই ডাক ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে উচ্চতৰ বিদ্যালয়ৰ শিক্ষকৰ শিক্ষা বিষয়ক পাঠ্যক্রমবোৰ বিয়পোৱাত এক গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা পালন কৰিছিল।

অধ্যাপক আৰ.চি. দাসৰ অধ্যক্ষতাত NCTEএ গঠন কৰি দিয়া এখন বিশেষজ্ঞ কমিটি (১৯৯৫ চন)এ পর্যবেক্ষণৰ অন্তত কৈছিল যে ঃ "যদি ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষকৰ শিক্ষা পৰিষদৰ বিধি-বিধানৰ সৈতে নির্দেশনাৰ মুঠ কাল, পাঠ্যক্রম/কার্যসূচী, শৈক্ষিক বিষয়াবৃন্দৰ উপযুক্ত সমর্থন আগবঢ়াব পৰা সামর্থ আৰু আন্তঃগাঁথনি আদিৰ দিশেৰে মুখামুখি ব্যৱস্থাৰ অংশকালীন আনুষ্ঠানিক শৈক্ষিক কার্যসূচীবোৰৰ সমতুল্য হয়, তেন্তে ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষকৰ শিক্ষা পৰিষদে তেনে শিক্ষানুষ্ঠানবোৰৰ বিস্তৃত তথ্য চালি-জাৰি চাই তেনে শিক্ষানুষ্ঠানবোৰত স্বীকৃতি প্রদানৰ

বিষয়টো বিবেচনা কৰি চাব পাৰে।" ইয়াত এই শিক্ষানুষ্ঠানবোৰৰ দ্বাৰা দূৰৱৰ্ত্তী-শিকন প্রতিষ্ঠানবোৰৰ কথা কোৱা হৈছে।

ডাকযোগে পাঠ্যক্রম অধ্যয়নৰ সেৱা আগবঢ়োৱা এই শৈক্ষিক প্রতিষ্ঠানবোৰৰ ৰূপ বর্তমান উন্নত হৈছে। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাই শিক্ষাক্ষেত্রৰ প্রয়োজনীয়তা পূৰাব পৰাকৈ শিক্ষকৰ শিক্ষা অধিক সহাঁৰিপূর্ণ কৰি তোলাৰ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰিছে। মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিকন ব্যৱস্থাৰ বিকাশ ঘটাবলৈ চলা শেহতীয়া ধাৰাবোৰে শিক্ষকৰ শিক্ষা বিষয়ক কার্যসূচীবোৰৰ পাঠ্যক্রম লেনদেনৰ ভিন্ন আৰু ফলপ্রসূ ব্যৱস্থা অন্বেষণৰ প্রয়াসক প্রতিফলিত কৰে। NCTEএ বর্তমান শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচীবোৰ আগবঢ়াই নিয়াৰ এক ফলপ্রসূ মাধ্যমৰূপে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিকন ব্যৱস্থাটোক স্বীকৃতি প্রদান কৰিছে।



অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ৪ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষাক _____ বুলিও জনা যায়। (খালী ঠাই পূৰণ কৰক)

প্রশ্ন ৫ ঃ NCTEৰ সম্পূর্ণ ৰূপটো কি?

.....

৯.৫ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু NCTEৰ প্রাথমিক পর্যায়ৰ শিক্ষাদান বিষয়ক ডিপ্লমা (D.El.Ed.) পাঠ্যক্রম

ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষকৰ শিক্ষা পৰিষদ (NCTE)এ মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে প্রাথমিক শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচী অধ্যয়নক স্বীকৃতি প্রদান কৰিছে। ইয়াৰ প্রধান উদ্দেশ্য হ'ল প্রাথমিক বিদ্যালয়ত সেৱা আগবঢ়াই থকা শিক্ষকসকলৰ বৃত্তিগত সামর্থ উন্নততৰ কৰি তোলা। এই কার্যসূচীৰ লক্ষ্য হ'ল শিক্ষকসকলক প্রথম শ্রেণীৰ পৰা অষ্টম শ্রেণীৰ ছাত্র-ছাত্রীক শিক্ষাদান কৰিব পৰাকৈ সাজু কৰি তোলা। এই কার্যসূচী অধ্যয়নৰ সময়সীমা হ'ল দুটা শৈক্ষিক সত্র/বর্ষ। অৱশ্যে শিক্ষার্থীসকলক সর্বাধিক পাঁচ বছৰৰ ভিতৰত এই কার্যসূচীত উত্তীর্ণ হোৱাৰ সুযোগ দিয়া হয়। পাঠ্যক্রমৰ দিশেৰে মুখামুখি শিক্ষাগ্রহণ ব্যৱস্থাৰ বাবে প্রস্তুত কৰা D.El.Ed. পাঠ্যক্রমটোকে অধ্যয়নৰ ক্রেডিট ঘণ্টা অনুসৰি বিভিন্ন অধ্যয়ন খণ্ড/অধ্যায়ত ভগাই দূৰৱৰ্ত্তী শিকন ব্যৱস্থাৰ উপযোগী কৰি লোৱা হয়। শৈক্ষিক প্রতিষ্ঠানবোৰে প্রস্তুত কৰা স্ব-শিকন সামগ্রীবোৰ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পৰিষদ/ব্যুৰ'ই পৰীক্ষা কৰি চোৱাৰ অন্তত ব্যৱহাৰৰ অনুমোদন প্রদান কৰে।

D.El.Ed. কার্যসূচী প্রয়োগ কৰাৰ সময়ত মানি চলা গুৰুত্বপূর্ণ কথা কেইটামান হ'ল—

- কার্যসূচীখন চলাব খোজা বিশ্ববিদ্যালয়/শিক্ষানুষ্ঠানবোৰে নিজাকৈ পাঠ্যক্রম ভিত্তিক দৃশ্য-শ্রাব্য সমল প্রস্তুত কৰিব লাগে নাইবা অন্য অনুষ্ঠানে প্রস্তুত কৰা এনে সমল গ্রহণ কৰিব লাগে।

- কার্যসূচীখন এটা মিশ্রিত ৰূপত শিক্ষার্থীলৈ আগবঢ়াব লাগে। ইয়াৰ বাবে স্ব-শিকন, মুখামুখি পৰামর্শদান, কর্মশালা, প্রযুক্তিৰ সহায়ত সম্পন্ন কৰা আন্তঃক্রিয়া আৰু শিকনৰ আধাৰত সংগৃহিত সমলৰ উপাদানবোৰ যুক্তিযুক্তভাৱে মিহলি কৰিব লাগে।
- নির্দেশনাত্মক আর্হি আৰু স্ব-শিকনৰ শিক্ষাদান শৈলীৰ নীতিবোৰৰ আধাৰত ছপা আৰু ছপা নকৰা স্ব-শিকন সামগ্রীবোৰ প্রস্তুত কৰিব লাগে।
- দুবছৰীয়া কার্যসূচী চলি থকা সময়তে অনুষ্ঠান/প্রতিষ্ঠানৰ মুখ্য কার্যালয় নাইবা শিক্ষার্থীৰ সুবিধা হোৱাকৈ অধ্যয়ন কেন্দ্রবোৰত ব্যক্তিগত যোগাযোগ কার্যসূচীবোৰৰ আয়োজন কৰিব লাগে।
- সমগ্র কার্যসূচীকালতেই শৈক্ষিক পৰামর্শদান সত্রবোৰ চলি থাকিব লাগে। এনে সত্র নিয়মীয়াকৈ বহা উচিত।
- শিক্ষার্থীক শিক্ষক নাইবা শিক্ষকক শিক্ষাদান কৰোঁতাৰ বৃত্তি গ্রহণ কৰাৰ বাবে প্রয়োজনীয় সামর্থ তথা দক্ষতা আহৰণত সহায় কৰিবলৈ বিভিন্ন কর্মশালাৰ আয়োজন কৰা উচিত।
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে শিক্ষকৰ শিক্ষা পাঠ্যক্রম অধ্যয়ন কৰি থকা শিক্ষার্থীসকলক বিদ্যালয়ত কৰি দেখৰাবলগীয়া বিভিন্ন ধৰণৰ কার্যকলাপত জড়িত কৰাব লাগে।
- D.El.Ed. কার্যসূচী অধ্যয়ন কৰি থকা শিক্ষার্থীসকলে নির্দিষ্ট বিদ্যালয়ত একোটা শিক্ষণ অনুশীলনত ভাগ ল'ব লাগে। এনে অনুশীলন শিক্ষক/শৈক্ষিক পৰামর্শদাতাৰ তত্ত্বাৱধানত সম্পন্ন কৰা হয়।
- শৈক্ষিক অনুষ্ঠানৰ প্রধান কার্যালয়ত কর্মৰত সকলে পাঠ্যক্রম, স্ব-শিকন সামগ্রী, আর্হি পাঠ পৰিকল্পনা আৰু দৃশ্য-শ্রাব্য সামগ্রীবোৰ প্রস্তুত কৰে। এনে সামগ্রীবোৰ অধ্যয়ন কেন্দ্রবোৰে ব্যৱহাৰ কৰে।

এনে শৈক্ষিক অনুষ্ঠানবোৰৰ প্রধান কার্যালয় আৰু অধ্যয়ন কেন্দ্রবোৰত পর্যাপ্ত সংখ্যক শিক্ষার্থী সমর্থন সেৱা থাকিব লাগে। শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচীৰ শিক্ষার্থীসকলৰ মূল্যায়নৰ বাবে শিক্ষানুষ্ঠানবোৰে অবিৰত তথা বিস্তৃত মূল্যায়ন পদ্ধতি প্রয়োগ কৰাৰ লগতে বছৰেকীয়া পৰীক্ষা পাতে। অবিৰত তথা বিস্তৃত মূল্যায়ন কর্মশালাত অংশগ্রহণ তথা পাৰদর্শিতা প্রদর্শনৰ আধাৰত প্রাপ্য নম্বৰ দিয়া হয়। শিক্ষার্থীয়ে জমা দিয়া প্রদত্ত কার্য/প্রকল্প প্রতিবেদন আদি শিক্ষক/পৰামর্শদাতাসকলে নির্দিষ্ট সময়ৰ ভিতৰত পৰীক্ষা কৰি উপযুক্ত নম্বৰ দিয়ে। প্রদত্ত কার্য/প্রকল্প প্রতিবেদনবোৰত যথোপযুক্ত গঠনমূলক মন্তব্য আৰু পৰামর্শ লিখি শিক্ষার্থীসকলক ওভটাই দিয়া হয়। ই শিক্ষার্থীৰ ভৱিষ্যৎ পাৰদর্শিতা উন্নত কৰাত সহায় কৰে। প্রদত্ত কার্য/প্রকল্প প্রতিবেদনবোৰৰ মূল্যায়নৰ প্রধান কাম হ'ল শিক্ষার্থীৰ মনোবল অটুট ৰখাৰ লগতে বুজাৰ সামর্থ বঢ়াবলৈ নিয়মীয়া অনুপ্রেৰণাদায়ক মতামত আগবঢ়োৱা। বাহ্যিক মূল্যায়নৰ বাবে পাঠ্যক্রমত সন্নিৱিষ্ট আটাইবোৰ অধ্যায়ৰে প্রশ্ন সোধা উচিত। প্রশ্নবোৰৰ প্রকাৰ বস্তুনিষ্ঠ/চুটি/ৰচনাধর্মী হয় আৰু প্রাপ্ত উত্তৰৰ মূল্যায়ন কৰা হয়। আভ্যন্তৰীণ আৰু বাহ্যিক মূল্যায়নত প্রদান কৰা নম্বৰৰ অনুপাত হ'ল ৩০ঃ৭০।



অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ৬ ঃ NCTE য়ে অনুমোদন জনোৱা দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পদ্ধতিৰ D.El.Ed. কার্যসূচীখনৰ ম্যাদ কেইবছৰীয়া?

.....

প্রশ্ন ৭ ঃ D.El.Ed. কার্যসূচীৰ মূল্যায়ন ব্যৱস্থাটোৰ বিষয়ে চমুকৈ লিখক।

.....

.....

৯.৬ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা আৰু ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষকৰ শিক্ষা পৰিষদৰ শিক্ষা বিষয়ৰ স্নাতক (B.Ed.) পাঠ্যক্রম

B.Ed. হ'ল এটা বৃত্তিগত শৈক্ষিক কার্যসূচী। ই উচ্চ প্রাথমিক (ষষ্ঠৰ পৰা অষ্টম শ্রেণী), উচ্চ মাধ্যমিক (নৱম-দশম শ্রেণী) আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক (একাদশ-দ্বাদশ শ্রেণী) পর্যায়ৰ শিক্ষকক শিক্ষাদানৰ বাবে প্রস্তুত কৰি তোলে। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে বিদ্যালয়ত বর্তমান সেৱা আগবঢ়াই থকা শিক্ষকসকলে এই বৃত্তিগত শিক্ষা বিষয়ৰ স্নাতক (B.Ed.) পাঠ্যক্রমটো পঢ়িব পাৰে। শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ সৈতে জড়িত ই হ'ল দ্বিতীয়টো গুৰুত্বপূর্ণ ডিগ্রী। উচ্চ প্রাথমিক, উচ্চ মাধ্যমিক আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক পর্যায়ত কোনো ধৰণৰ আনুষ্ঠানিক উচ্চ মাধ্যমিক স্তৰৰ শিক্ষক প্রশিক্ষণ গ্রহণ নকৰাকৈ পোনে পোনে শিক্ষকৰ বৃত্তিত যোগ দিয়াসকলে নিজৰ বৃত্তিগত দক্ষতা উন্নত কৰিবলৈ এই পাঠ্যক্রম অধ্যয়ন কৰে। NCTEএ উচ্চ মাধ্যমিক পর্যায়ত পাঠদান কৰি থকা শিক্ষকসকলৰ বাবে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে শিক্ষা বিষয়ৰ স্নাতক পাঠ্যক্রম চলোৱাত অনুমোদন জনাইছে। শিক্ষক পদৰ বাবে NCTEএ জাৰি কৰা জাননীত নূন্যতম অর্হতাৰ শিতানত B.Ed. ডিগ্রীটো সন্নিৰিষ্ট কৰা হৈছে। এই পাঠ্যক্রম সমাপ্ত কৰাৰ সাধাৰণ সময়সীমা হ'ল দুটা শিক্ষাবর্ষ। অৱশ্যে শিক্ষার্থীসকলে সর্বাধিক পাঁচ বছৰৰ ভিতৰত এই পাঠ্যক্রমৰ অধ্যয়ন সমাপ্ত কৰাৰ সুযোগ পায়।

B.Ed. পাঠ্যক্রমটো মুখামুখি শিক্ষণ ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তেও আগবঢ়াই অহা হৈছে। সেয়েহে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে আগবঢ়োৱা কার্যসূচীখনৰ কার্যসূচীও B.Ed. বুলি উল্লেখ কৰা বিষয়টোৰ পাঠ্যক্রমৰ সৈতে একে হ'ব লাগে। শিক্ষকসকলৰ অতীত শিক্ষণ অভিজ্ঞতাবোৰক প্রণালীবদ্ধ আৰু সংৰচনাত্মক ৰূপ দিব পৰাকৈ পাঠ্যক্রমখন যুগুত কৰা হয়। কাৰণ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে আগবঢ়োৱা B.Ed. পাঠ্যক্রমে শিক্ষকতা বৃত্তিত জড়িত থকা (Enservice) শিক্ষকসকলক সহায় কৰে। কার্যসূচীৰ আর্হি, বিকাশ আৰু কার্যৰূপায়ণৰ বাবে শিকনৰ যৌক্তিক ক্রমৰ মিশ্রণ ব্যৱহাৰ কৰা উচিত। এই কার্যসূচীক দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ সৈতে খাপ খোৱাকৈ অধ্যয়নৰ ক্রেডিট ঘণ্টাৰ হিচাপত বিভিন্ন খণ্ড/অধ্যায়ত ভাগ কৰা হয়। শৈক্ষিক প্রতিষ্ঠানবোৰে প্রস্তুত কৰা স্বশিকন সামগ্রীবোৰ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা পৰিষদ/ব্যুৰ'ৰ অনুমোদন প্রাপ্ত হোৱা উচিত।

দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে আগবঢ়োৱা B.Ed. কার্যসূচীৰ লক্ষ্য হ'ল শিক্ষকসকলৰ বৃত্তিগত অনুশীলনৰ অবিৰত মূল্যায়ন তথা দক্ষতা উন্নত কৰিব পৰাকৈ সমর্থ কৰি তোলা। B.Ed. কার্যসূচী অধ্যয়নৰ সুযোগ দিয়াৰ সময়ত মনত ৰাখিবলগীয়া গুৰুত্বপূর্ণ কথা কেইটামান হ'ল—

- কার্যসূচীখন চলাব খোজা বিশ্ববিদ্যালয়/শিক্ষানুষ্ঠানবোৰে নিজাকৈ পাঠ্যক্রম ভিত্তিক দৃশ্য-শ্রাব্য সমল প্রস্তুত কৰিব লাগে নাইবা অন্য অনুষ্ঠানে প্রস্তুত কৰা এনে সমল গ্রহণ কৰিব লাগে।
- কার্যসূচীখন এটা মিশ্রিত ৰূপত শিক্ষার্থীলৈ আগবঢ়াব লাগে। ইয়াৰ বাবে স্ব-শিকন, মুখামুখি পৰামর্শদান, কর্মশালা, প্রযুক্তিৰ সহায়ত সম্পন্ন কৰা আন্তঃক্রিয়া আৰু শিকনৰ আধাৰত সংগৃহিত সমলৰ উপাদানবোৰ যুক্তিযুক্তভাৱে মিহলি কৰিব লাগে।
- নির্দেশাত্মক আর্হি আৰু স্ব-শিকনৰ শিক্ষাদান শৈলীৰ নীতিবোৰৰ আধাৰত ছপা আৰু ছপা নকৰা স্ব-শিকন সামগ্রীবোৰ প্রস্তুত কৰিব লাগে।
- দুবছৰীয়া কার্যসূচী চলি থকা সময়তে অনুষ্ঠান/প্রতিষ্ঠানৰ মুখ্য কার্যালয় নাইবা শিক্ষার্থীৰ সুবিধা হোৱাকৈ অধ্যয়ন কেন্দ্রবোৰত ব্যক্তিগত যোগাযোগ কার্যসূচীবোৰৰ আয়োজন কৰিব লাগে। এনে কার্যসূচীত পৰামর্শদান, কর্মশালা, আলোচনা চক্রত কৰা কাকত উপস্থাপন, প্রতিবেদন লিখাৰ কৌশল আদিক সামৰি লোৱা উচিত।
- সমগ্র কার্যসূচীকালতেই শৈক্ষিক পৰামর্শদান সত্রবোৰ চলি থাকিব লাগে। এনে সত্র শিক্ষার্থীৰ প্রয়োজন আৰু সুবিধা অনুসৰি নিয়মীয়াকৈ বহা উচিত।
- শিক্ষার্থীক শিক্ষক নাইবা শিক্ষকক শিক্ষাদান কৰোঁতাৰ বৃত্তি গ্রহণ কৰাৰ বাবে প্রয়োজনীয় সামর্থ তথা দক্ষতা আহৰণত সহায় কৰিবলৈ বিভিন্ন কর্মশালাৰ আয়োজন কৰা উচিত।
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে শিক্ষকৰ শিক্ষা পাঠ্যক্রম অধ্যয়ন কৰি থকা শিক্ষার্থীসকলক বিদ্যালয়ত কৰি দেখুৱাবলগীয়া বিভিন্ন ধৰণৰ কার্যকলাপত জড়িত কৰাব লাগে।
- B.Ed. কার্যসূচী অধ্যয়ন কৰি থকা শিক্ষার্থীসকলে নির্দিষ্ট বিদ্যালয়ত একোটা শিক্ষণ অনুশীলনত ভাগ ল'ব লাগে। এনে অনুশীলন শিক্ষক/শৈক্ষিক পৰামর্শদাতাৰ তত্ত্বাৱধানত সম্পন্ন কৰা হয়।
- শৈক্ষিক অনুষ্ঠানৰ প্রধান কার্যালয়ত কর্মৰতসকলে পাঠ্যক্রম, স্ব-শিকন সামগ্রী, আর্হি পাঠ পৰিকল্পনা আৰু দৃশ্য-শ্রাব্য সামগ্রীবোৰ প্রস্তুত কৰে। এনে সামগ্রীবোৰ অধ্যয়ন কেন্দ্রবোৰে ব্যৱহাৰ কৰে।
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ মাধ্যমেৰে B.Ed. কার্যসূচীত অধ্যয়নৰ সুযোগ আগবঢ়োৱা শিক্ষানুষ্ঠানবোৰৰ নিজা ৱেবচাইট থাকিব লাগে। ইয়াৰ ফলত শিক্ষার্থীসকলে সহজে আটাইবোৰ শিকন সামগ্রী তথা সমল সংগ্রহ কৰিব পাৰে আৰু সহপাঠীৰ সৈতে প্রয়োজন অনুসৰি বিভিন্ন আন্তঃক্রিয়া সম্পন্ন কৰিব পাৰে। সক্রিয় ৱেবচাইটৰ সহায়ত শিক্ষক-শিক্ষার্থীৰ মাজত উপযুক্ত সামাজিক মাধ্যম নাইবা নেটৱর্কিং সেৱাৰ মাধ্যমেৰে

বিভিন্ন আলাপ-আলোচনাও চলাব পৰা যায়।

এনে শৈক্ষিক অনুষ্ঠানবোৰৰ প্ৰধান কার্যালয় আৰু অধ্যয়ন কেন্দ্ৰবোৰত পর্যাপ্ত সংখ্যক শিক্ষার্থী সমর্থন সেৱা থাকিব লাগে। শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচীৰ শিক্ষার্থীসকলৰ মূল্যায়নৰ বাবে শিক্ষানুষ্ঠানবোৰে অবিৰত তথা বিস্তৃত মূল্যায়ন পদ্ধতি প্রয়োগ কৰাৰ লগতে বছৰেকীয়া পৰীক্ষা পাতে। অবিৰত তথা বিস্তৃত মূল্যায়নত কর্মশালাত অংশগ্রহণ তথা পাৰদর্শিতা প্রদর্শনৰ আধাৰত প্রাপ্য নম্বৰ দিয়া হয়। শিক্ষার্থীয়ে জমা দিয়া প্রদত্ত কার্য/প্রকল্প প্রতিবেদন আদি শিক্ষক/পৰামর্শদাতাসকলে নির্দিষ্ট সময়ৰ ভিতৰত পৰীক্ষা কৰি উপযুক্ত নম্বৰ দিয়ে। প্রদত্ত কার্য/প্রকল্প প্রতিবেদনবোৰত যথোপযুক্ত গঠনমূলক মন্তব্য আৰু পৰামর্শ লিখি শিক্ষার্থীসকলক ওভটাই দিয়া হয়। ই শিক্ষার্থীৰ ভৱিষ্যৎ পাৰদর্শিতা উন্নত কৰাত সহায় কৰে। প্রদত্ত কার্য/প্রকল্প প্রতিবেদনবোৰৰ মূল্যায়নৰ প্রধান কাম হ'ল শিক্ষার্থীৰ মনোবল অটুট ৰখাৰ লগতে বুজাৰ সামর্থ বঢ়াবলৈ নিয়মীয়া অনুপ্রেৰণাদায়ক মতামত আগবঢ়োৱা। বাহ্যিক মূল্যায়নৰ বাবে পাঠ্যক্রমত সন্নিৱিষ্ট আটাইবোৰ অধ্যায়ৰে প্রশ্ন সোধা উচিত। প্রশ্নবোৰৰ প্রকাৰ বস্তুনিষ্ঠ/চুটি/ৰচনাধর্মী হয় আৰু প্রাপ্ত উত্তৰৰ মূল্যায়ন কৰা হয়। আভ্যন্তৰীণ আৰু বাহ্যিক মূল্যায়নত প্রদান কৰা নম্বৰৰ অনুপাত হ'ল ৩০ঃ৭০।



অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন ৮ ঃ NCTE য়ে অনুমোদন জনোৱা দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে অধ্যয়নৰ সুবিধা থকা B.Ed. কার্যসূচীৰ লক্ষ্য কি?

.....

.....



৯.৭ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- শিক্ষকৰ শিক্ষাই শিক্ষণ দক্ষতা, সুস্থ শিক্ষাদান শৈলী তত্ত্ব আৰু বৃত্তিগত দক্ষতাৰ বিকাশক সামৰি লয়।
- শিক্ষকৰ শিক্ষা হ'ল এক সম্পূর্ণ শৈক্ষিক অভিজ্ঞতা। ই এগৰাকী ব্যক্তিক শিক্ষকৰূপে প্রস্তুত কৰি তোলে। কিন্তু এই অভিধাটো সম্পূর্ণৰূপে কোনো এক শৈক্ষিক প্রতিষ্ঠানে আগবঢ়োৱা সেইবোৰ পাঠ্যক্রম আৰু অন্য অভিজ্ঞতা সম্বলিত কার্যসূচীৰ কথা বুজাবলৈ ব্যৱহাৰ কৰা হয় যিবোৰে ব্যক্তিক শিক্ষা তথা অন্য শৈক্ষিক সেৱাৰ বাবে প্রস্তুত কৰি তোলাৰ উদ্দেশ্য ঘোষণা কৰাৰ লগতে এনে সেৱাৰ বাবে তেওঁলোকৰ দক্ষতা বৃদ্ধিত অৱিহণা যোগায়।

- শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচী/পাঠ্যক্রমবোৰ শিক্ষক মহাবিদ্যালয়, নর্মাল বিদ্যালয়, মহাবিদ্যালয় আৰু বিশ্ববিদ্যালয়ৰ দৰে শৈক্ষিক অনুষ্ঠানবোৰে আগবঢ়ায়।
- দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে শিক্ষকক প্রশিক্ষণ দিব পৰা পন্থাটোৱে নিজ অস্তিত্ব সাব্যস্ত কৰিছে। পন্থাটোৱে জনপ্রিয়তাও অর্জন কৰিছে। বহুতো আগ্রহী ব্যক্তি আৰু বৃত্তিজীৱী শিক্ষকে শিকণৰ এই পন্থাটো গ্রহণ কৰিছে। দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে শিক্ষকক প্রশিক্ষণ দিয়াৰ কামটো ভাৰতত পাঁচ দশকৰো অধিক কাল জুৰি চলি আহিছে।
- শিক্ষা আয়োগ (১৯৬৪-৬৬)এ গ্রীষ্মকালীন পাঠ্যক্রম, দীঘলীয়া বন্ধকালীন পাঠ্যক্রম, অংশকালীন পাঠ্যক্রম আৰু ডাক পাঠ্যক্রম আদি ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে প্রশিক্ষণহীন শিক্ষকক প্রশিক্ষণ প্রদান কৰাৰ পৰিপূৰক ব্যৱস্থা গ্রহণৰ পৰামর্শ দিছিল।
- ৰাষ্ট্রীয় শিক্ষকৰ শিক্ষা পৰিষদে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে প্রাথমিক শিক্ষকৰ শিক্ষা কার্যসূচী অধ্যয়নক স্বীকৃতি প্রদান কৰিছে। ইয়াৰ প্রধান উদ্দেশ্য হ'ল প্রাথমিক বিদ্যালয়ত সেৱা আগবঢ়াই থকা শিক্ষকসকলৰ বৃত্তিগত সামর্থ উন্নততৰ কৰি তোলা। এই কার্যসূচীৰ লক্ষ্য হ'ল শিক্ষকসকলক প্রথম শ্রেণীৰ পৰা অষ্টম শ্রেণীৰ ছাত্র-ছাত্রীক শিক্ষাদান কৰিব পৰাকৈ সাজু কৰি তোলা। এই কার্যসূচী অধ্যয়নৰ সময়সীমা হ'ল দুটা শৈক্ষিক বর্ষ। অৱশ্যে শিক্ষার্থীসকলক সর্বাধিক পাঁচ বছৰৰ ভিতৰত এই কার্যসূচীত উত্তীর্ণ হোৱাৰ সুযোগ দিয়া হয়।
- শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ সৈতে জড়িত দ্বিতীয়টো গুৰুত্বপূর্ণ ডিগ্রী হ'ল বি.এড.। উচ্চ প্রাথমিক, উচ্চ মাধ্যমিক আৰু উচ্চতৰ মাধ্যমিক পর্যায়ৰ ছাত্র-ছাত্রীক শিক্ষাদান কৰি থকা শিক্ষকসকলৰ বৃত্তিগত দক্ষতা উন্নত কৰাই হ'ল এই ডিগ্রীৰ লক্ষ্য। উচ্চতৰ শাখাৰ ছাত্র-ছাত্রীক পঢ়ুওৱাৰ আনুষ্ঠানিক শিক্ষক প্রশিক্ষণ লাভ নকৰাকৈ শিক্ষকৰ বৃত্তিত যোগ দিয়াসকলক সহায় কৰিবলৈ এই কার্যসূচী যুগুতাই উলিওৱা হৈছে।
- NCTE য়ে উচ্চ মাধ্যমিক পর্যায়ত পাঠদান কৰি থকা শিক্ষকসকলৰ বাবে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে শিক্ষা বিষয়ৰ স্নাতক পাঠ্যক্রম চলোৱাত অনুমোদন জনাইছে। শিক্ষক পদৰ বাবে NCTE য়ে জাৰি কৰা জাননীত নূন্যতম অর্হতাৰ শিতানত B.Ed. ডিগ্রীটো সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। এই পাঠ্যক্রম সমাপ্ত কৰাৰ সাধাৰণ সময়সীমা হ'ল দুটা শিক্ষাবর্ষ। অৱশ্যে শিক্ষার্থীসকলে সর্বাধিক পাঁচ বছৰৰ ভিতৰত এই পাঠ্যক্রমৰ অধ্যয়ন সমাপ্ত কৰাৰ সুযোগ পায়।



৯.৮ অধিক জানিবলৈ

ইংৰাজী গ্ৰন্থ ঃ

১) Arora, G. L. (2002). *Teachers and Their Teaching Delhi*, Ravi Books.

২) Chaurasia, G. (2000). *Teacher Education and Professional Organizations, Delhi, Authorspress.*

৩) *National Council for Teacher Education (NCTE) (1998)*. NCTE Document New Delhi, Published by Member Secretary, NCTE.



৯.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ সুস্থ শিক্ষাদান শৈলী তত্ত্ব।

২ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ National Council for Educational Research and Training.

৩ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ এগৰাকী ব্যক্তিক শিক্ষক বৃত্তিটোৰ সদস্যৰূপে বিভিন্ন দায়িত্ব পালন কৰাৰ নাইবা তেওঁৰ দায়িত্বৰোৰ অধিক ফলপ্ৰসূভাৱে কাৰ্যত ৰূপায়িত কৰাৰ যোগ্যতা আহৰণত সহায় কৰা সকলোবোৰ আনুষ্ঠানিক আৰু অনানুষ্ঠানিক কাৰ্যকলাপ তথা অভিজ্ঞতাকে শিক্ষকৰ শিক্ষা বোলা হয়।

৪ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ডাকযোগে গ্ৰহণ কৰা শিক্ষা।

৫ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ National Council for Teacher Education.

৬ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ দুবছৰীয়া

৭ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ডি.এল.এড. কাৰ্যসূচী অধ্যয়ন কৰি থকা শিক্ষাৰ্থীসকলৰ অবিৰত তথা বিস্তৃত মূল্যায়ন কৰা হয়। এই কাৰ্যসূচী চলাই থকা শিক্ষানুষ্ঠানবোৰে মূল্যায়নৰ বাবে বছৰেকীয়া পৰীক্ষাও পাতে।

৮ নং প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ NCTEএ উচ্চ মাধ্যমিক পৰ্যায়ত পাঠদান কৰি থকা শিক্ষকসকলৰ বাবে মুক্ত আৰু দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰে শিক্ষা বিষয়ৰ স্নাতক পাঠ্যক্ৰম চলোৱাত অনুমোদন জনাইছে। শিক্ষক পদৰ বাবে NCTEএ জাৰি কৰা জাননীত নূন্যতম অৰ্হতাৰ শিতানত B.Ed. ডিগ্ৰীটো সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে।



৯.১০ আৰ্হি প্ৰশ্ন

(ক) বস্তুধৰ্মী প্ৰশ্ন (৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ সংজ্ঞা দিয়ক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ SCERTৰ সম্পূৰ্ণ নামটো কি?

প্ৰশ্ন ৩ ঃ DIETৰ সম্পূৰ্ণ নামটো কি?

প্ৰশ্ন ৪ ঃ NCTE কোন চনত গঠন কৰা হৈছিল?

প্ৰশ্ন ৫ ঃ NCTE এ অনুমোদন জনোৱা দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে চলাই থকা B.Ed. ডিগ্ৰীৰ সময়সীমা কিমান?

(খ) চুটি প্ৰশ্ন (১৫০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ শিক্ষকৰ শিক্ষাৰ ধাৰণাটো ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে আগবঢ়োৱা শিক্ষকৰ প্ৰশিক্ষণ সম্পৰ্কে চমুকৈ বৰ্ণনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ NCTEএ অনুমোদন জনোৱা B.Ed. কাৰ্যসূচীৰ মূল্যায়ন প্ৰক্ৰিয়াটোৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখক।

প্ৰশ্ন ৪ ঃ NCTEএ অনুমোদন জনোৱা D.El.Ed. কাৰ্যসূচীখনৰ ৰূপায়ণ প্ৰক্ৰিয়াটোৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখক।

(গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন (৩০০-৫০০টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

প্ৰশ্ন ১ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে প্ৰদান কৰা শিক্ষকৰ প্ৰশিক্ষণ সম্পৰ্কে এখন ৰচনা লিখক।

প্ৰশ্ন ২ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে NCTEএ আগবঢ়োৱা D.El.Ed. কাৰ্যসূচীটোৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

প্ৰশ্ন ৩ ঃ দূৰৱৰ্ত্তী শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ জৰিয়তে NCTEএ আগবঢ়োৱা B.Ed. কাৰ্যসূচীটোৰ বিষয়ে আলোচনা কৰক।

*** ***** ***